

TIBOLDI Zoltán\*  
BOÉR Hunor\*\*

## SZABÉDI László és az önálló romániai magyar múzeumi hálózat ügye (1946–1947)

(Kivonat)

SZABÉDI László (1907–1959) az erdélyi magyar „népi írók” köréhez tartozó költő, szerkesztő, majd kommunista egyetemi tanár. 1959-ben, a kolozsvári magyar tudományegyetem felszámolásakor öngyilkos lesz. A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum élére a Magyar Népi Szövetség küldi le, 2 évig ügyvezető igazgató-őre. A székelyföldi városban a MNSz regionális lapját, a *Népi Egységet* is szerkeszti egy évig. Vezetése alatt a múzeum és a kolozsvári tudományos körök között is nagyon jó a viszony. A fentiek teszik lehetővé SZABÉDI legjelentősebb sepsiszentgyörgyi vállalkozását, az erdélyi magyar múzeumok autonómiájának biztosítását célzó 1946-os kezdeményezést. A SzNM, a kolozsvári EME és a MNSz szakemberei által közösen kidolgozott törvénytervezet azonban a magyar és román békeszerződés aláírását követően (1947. február) politikailag nemkívánatosá válik. Letartóztatások kezdődnek, nyáron pedig a MNSz is elveszíti érdekvédelmi jellegét. Magyar jelleggel közgyűjtemények önállósága csak ott fog megmaradni, ahol az 1950-ben kezdődő területi közigazgatási reformok nyomán az ahhoz igazított közgyűjteményi rendezés ezt lehetővé teszi.

SZABÉDI László,  
a Székely Nemzeti Múzeum őre

Gyermek- és ifjúkori emlékként úgy él SZABÉDI SZÉKELY László, mint a komoly és mégis barátságos, bizalomkeltő ember. Olyan emberként, akinek baloldali szimpátiája közismert volt. Barátainál, közeli ismerőseinél, akik néha más nézeteket vallottak, ha róla volt szó, sohasem ez került előtérbe, hanem az „ember”, az igazi ember, akihez mindenkor bizalommal lehet fordulni, vele esetleg elvi vitát folytatni. Tehetségét, széleskörű ismereteit, szaktudását mindenki tisztelte, elismerte. Későbbi, egyetemi hallgató emléké: Marosvásárhelyen TOMPA Miklós, a Székely Színház akkori igazgatója is úgy beszélt róla baráti körben, mint aki az akkori egyetem egyik legtudósabb professzora, s ezt nem csak rokonként mondta. Nála a demokratikus nézetek és a magyarság szorosan összetartoztak.

SZABÉDI László a kolozsvári *Termés*, az „erdélyi népi” folyóirat köréhez (ASZTALOS István, BÖZÖDI György, KACSÓ Sándor, LÁSZLÓ Gyula) tartozott, amely a második világháború végén egyetlen járható utat lát a magyar nemzeti érdekek képviseletére, a kommunistákkal való megegyezést. Így ragadja SZABÉDI-t is arra a pályára az „erdélyi sorskerék”, amely majd a szamosfalvi vasúti sínekhez vezet. Ismeretes, hogy a kolozsvári önálló magyar tudományegyetem felszámolásakor, 1959-ben öngyilkos lesz.

1944-ben egyelőre a háborúvégi, háborút követő események aktív részvevője, egyik aláírója a Kolozsvár nyílt várossá nyilvánítását kérő memorandumnak, melyet a magyar hatóságokhoz terjesztettek fel, és amelytől a városnak a háború pusztításától való megmentését remélték. A háborút követő időben a demokratikus átalakulásáért küzdők egyike. A Magyar Népi Szövetség keretein belül próbál minél többet tenni az erdélyi magyarságért és kultúrájáért. Rokonszenves egyéniségével, személyes példájával, életével és majd halálával bizonyítja elveikhez való hűségét és megalkuvásmentességét. Így válhat később a kommunista elnyomó rendszerrel szembeni ellenállás szimbólumává.

Sepsiszentgyörgyön csak két évet tartózkodik, 1945 őszétől 1947 őszéig. A Székely

\*Sf. Gheorghe, Berzei 2A, RO-520050

\*\*Sf. Gheorghe, N. IORGA 12, Bl. 22C/2, RO-520089



Nemzeti Múzeum ügyvezető igazgató-öréként, majd párhuzamosan a *Népi Egység* szerkesztőjeként fejté ki tevékenységét mindaddig, amíg a kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem irodalomtörténeti katedrájára nem kap meghívást. Teszi ezt a tőle megszokott komolysággal és alaposítással. Ezt az időszakot próbáljuk a továbbiakban a Székely Nemzeti Múzeumban rendelkezésre álló irattári anyag alapján felvázolni.

Igen nehéz időszakban kerül a Múzeum élére, amikor a rendszerváltozáshoz, a háború utáni nehézségekhez az aszályos évek nyomorúsága is társul. Az akkori igazgató-választmány elismerésre méltó ügybuzgalommal áll ki a Múzeum mellett. Többségük nem szakember ugyan, de saját székely múltjuk emlékeit gondolkodják és akarják megőrizni a múzeum támogatásával. (Önmagában külön fejezetet érdemelne az is, ahogy a mindenkori választmányi tagok önként, megtiszteltetésnek véve, minden ellenszolgáltatás nélkül foglalkoznak a múzeum ügyével.)

1945. szept. 8-án a SzNM ig.-választmányi ülésén<sup>1</sup> BALOGH Edgár, a Magyar Népi Szövetség alelnöke és LÁSZLÓ Gyula egyetemi tanár a MNSz Központi Intézőbizottsága kiküldötteiként vesznek részt. Ezen LÁSZLÓ Gyula tesz előterjesztést, amelyben javasolja a Múzeum tudományos munkatársai számának növelését. Elsőként javasolja SZABÉDI László ügyvezető ig.-örre való megválasztását, mint akit addigi tevékenysége, tudományos képzettsége alkalmassá tesz arra, hogy a SzNM jövőbeni munkásságába bekapcsolódjék. Ugyancsak ig.-örökké választják SZÉKELY Zoltán régészt, aki már 1937 végétől az intézmény fizetetlen múzeumőre volt; ÁRVAY József nyelvész, SÁNDOR Gábor néprajzost. Tiszteletbeli ig.-örre választják CS. BOGÁTS Dénes levéltárost.

A Múzeumban történt változásokról, az új vezetőség megválasztásáról a következőket írja – többek között – az akkor még Brassóban megjelenő *Népi Egység*, BUJDOSÓ Gyula **Új szellem és új munkamódszerek a nagymúltú Székely Nemzeti Múzeumban** c. cikke:<sup>2</sup> „A SzNM sem kerülte el a háború rombolásait. Ezek a rombolások azonban nem otthonában érték, a dunántúli Zalaegerszeg pályaudvarán

hulló bombák pusztították el a Múzeum botorul „elmenekített” értékeit. Az elenyészett Igazgatóválasztmány helyébe új került, amely az MNSz szakembereivel egyetértésben gondoskodott, hogy a Múzeum élére megfelelő szakemberek kerüljenek. Az újonnan megválasztott múzeumőrök, SZABÉDI László múzeumőr ügyv.-igazgatóval az élen végzik a nagy átrendezést. Lehetővé akarják tenni, hogy az egész nép megismerje a múzeumot. Ebből a célból az anyag újszerű elrendezését és ismeretterjesztő előadások tartását határozták el. (...) A múzeumon keresztül a székely kultúrának be kell kapcsolódnia az egyetemes emberi kultúrába és a székely népnek megbecsülést adnia. Az egyetemes emberi kultúrába való bekapcsolódás sajátos nemzeti kultúránk fenntartását, fejlesztését szolgálja, ugyanakkor közelebb hozza hozzánk más nemzetek kultúráját, és megismerteti velünk.”

A múlt terhei nagyok, SZABÉDI-nak állást kell foglalnia a pusztulással végződő menekítés felelősségének dolgában. Véleménye józan és mértéktartó, nem bűnöst keres, hanem ténymegállapításokat tesz. Mindenekelőtt pedig megoldásokat keres, mert a Múzeum életében végre újrakezddőnek a nehéz, dolgos hétköznapok. Jelentkeznek a súlyos anyagi gondok: javítások, tűzifaellátás, javadalmazások biztosítása. Másrészt nagy és felelős teher a Háromszéki Székely Tanalap ingatlanjainak visszaszerzése és előnyös bérbeadása. A növekvő infláció a csekély jövedelmet is elviszi. Különösen sok küzdelmet folytatnak a csendőrséggel, amely egyelőre ingyen foglalja el az ingatlanok egy részét. Végül SZABÉDI-nak, illetve KABAY Gábornak, a Múzeum jogtanácsosának sikerül elfogadható béreleti szerződést kötni a csendőrség parancsnokságával is, két épületet pedig pl. a Református Leánygimnáziumnak adnak bérebe.

A múzeum anyagi támogatásáról SZABÉDI személyesen is tárgyal a három érintett megye (Háromszék, Udvarhely, Csík) vezetőivel, akiknek a részéről a jó szándék megvan, ígéretek hangzanak el, Udvarhely például az előző évi támogatás dupláját ígéri, de a községek hozzájárulása nehezen folyik be. Néhol arra hivatkoznak, hogy a Belügyminisztérium 47/1946 sz. ren-



delethe szerint a költségvetésbe semmiféle fakultatív kiadás nem vehető fel. A Csíki Magánjavak vezetői, az MNSz központi bizottsága (BALOGH Edgár) szintén ígérnek támogatást, felhívással fordulnak a gazdasági szervezetekhez is a segélyek ügyében. A brassói ASTRA előadásaihoz hasonlóan a Múzeum által rendezett előadásokra is kérik az adómentességet. A jövedelem biztosításához, akárcsak a két világháború között, bérbe adják a dísztermet, a jégvermet is.

Az eredmények sajnos nem kielégítőek. A megígért támogatásoknak csak egy része valósul meg. A Múzeum szakmai működése ennek ellenére folytatódik. SZÉKELY Zoltán rendszeresen végez ásatásokat (Vajnafalva, Kőröspatak, Futásfalva stb.), dolgozatokat jelentet meg. ÁRVAY József nyelvészeti kutatásokat végez, tanulmányokat ír. SZABÉDI folytatni igyekszik a Múzeum ismeretterjesztő előadásait, amelyek a helyi erők bevonásával műsoros estekkel bővülnek. (Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely, Székelykeresztúr, Kovászna, Csíkszereda, Gyergyószentmiklós.) Ezekből egyesek műsora is fennmaradt (Kovászna, Székelyudvarhely, Székelykeresztúr).<sup>3</sup>

A bevezetőben rendszerint KISGYÖRGY Tamás, a választmány elnöke ismerteti a SzNM múltját és jelenét. Kovásznán 1946. februárban SZABÉDI a múzeum társadalmi szerepéről beszél. Kifejti, hogy annak anyagát a néptömegek közkincsévé kell tenni, működésével annak megismerését kell elősegítenie. Azt reméli, hogy a kidolgozás alatt lévő múzeumi törvény a SzNM-ot az őt megillető helyre fogja emelni, vagyis a dolgozó székely nép tulajdonában, regionális múzeum jellegével, anyagilag megfelelően ellátva továbbra is a haladó szellemű tudomány fáklyavivője lesz. Udvarhelyen a népi írókról tart előadást. Ugyanakkor SZÉKELY Zoltán az illető vidék múltjáról beszél: Kovászna múltját, illetve Udvarhely ókori történetét ismerteti. Az előadásokat szavaltatok (TOMPA László versei), BALOGH Ferenc zeneszámai követik.

A tömegekkel való kapcsolat kiszélesítését szolgálja az az amúgy nem előzménytelen kezdeményezés, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesület mintájára alakítsák meg a jogi sze-

mélyként működő Székely Múzeumbarátok Egyesületét.

A háborús események miatt feldúlt vidéki udvarházakból igyekeznek szétszóródott levéltári és muzeális értékű tárgyakat megmenteni az elkallódástól (ahogy ezt Kolozsváron JAKÓ Zsigmond és KELEMEN Lajos is teszik – utóbbival SZABÉDI a székelyföldi levéltári és régi könyv anyag ügyén próbál mozdítani). Így például bemenekítik Árkosról a SZENTKERESZTY-féle levéltári anyagot. Próbálják visszatartani a CASBI (Ellenséges Javak Ellenőrző Bizottsága) által lefoglalt, a zabolai MIKES-kastélyból a Múzeumba behozott képeket és műtárgyakat. Az akkori időkre jellemző, ahogy azokat MOSTROVENCO főhadnagy MEDVEDIEV szovjet ezredes parancsára, SZABÉDI minden tiltakozása ellenére elszállíttatja, letartóztatással fenyegetve meg, ha megpróbálja megakadályozni.<sup>4</sup>

A múzeumi tevékenység és a fennmaradásukért folyó küzdelem során, egyben politikai megbízatást teljesítve, az ügyvezető-igazgató-őr a sajtó életébe is bekapcsolódik. Elvállalja 1946 őszétől a Brassóból Sepsiszentgyörgyre költöztetett *Népi Egység* című napilap szerkesztését. Az 1946-os parlamenti választások előtt írja a *Népi Egység* nov. 9-i száma: a Székely Nemzeti Múzeum munkatársai felhívással fordulnak a magyarsághoz, „... minden magyar ember életszükségletként kívánja a Romániában egymás mellett, sőt egymással összekeverten élő népek teljes jogegyenlőségét.” A magyarság ennek megvalósításáért a román nép legjobb fiaival együtt harcol, hangzik többek közt a felhívásban, melynek szövege feltehetően SZABÉDItől származik.

Politikai elkötelezettsége nem befolyásolja szakmai tisztánlátását. A MNSz 1946. márc. 14-i megyei végrehajtó bizottsági ülésén a megválaszolandó képviselők személyére vonatkozólag SZABÉDI fő szempontként a szakértelmet helyezi. Az egykori jegyzőkönyv szerint a következőket mondja: „A képviselők kijelölésénél nyugodtan háttérbe szorulhat a szorosabb értelemben vett politikai szempont, hiszen a képviselők úgyis az őket jelölő párttól kapják utasításait. Két dologra kell tehát ügyelni elsősorban: a mandátumot kapják szakemberek és népszerű emberek.”<sup>5</sup>



Másrészt az a véleménye, hogy kívánatos volna Erdély két legnagyobb muzeális érdekelttségű magyar intézménye között a múltban is fennálló jó viszonyt tovább ápolni, sőt elmélyíteni. Ezért javasolja 1947 tavaszának vége felé a kommunista SZABÉDI, hogy a Múzeum hívja meg előadás tartására TAVASZY Sándort, az EME elnökét és NAGY Gézá, az EME főtitkárát. Előbbi református püspökhelyettes, utóbbi ismert szociáldemokrata. Indítványára az ig.-választmány a SzNM és a tudományos, illetve a közélettel való szorosabb kapcsolat céljából tiszteletbeli tagokká választja KELEMEN Lajos ny. múzeumi főigazgatót, TAVASZY Sándort és KURKÓ Gyárfás képviselőt, a MNSz országos elnökét, akik ekkor már valamennyien tagjai az EME ig.-választmányának is.

SZABÉDI működése elején is kifejti a romániai magyar és román kulturális intézmények együttműködésének és a kutatómunka egybehangelésének szükségességét. Nyilván őszinte örömmel fogadja a kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem felhívását, amely „... a legnemesebb erdélyi hagyományok szellemében kíván munkálkodni az erdélyi magyar tudományművelés területén, amidőn olyan munkaközösséget kíván megvalósítani az Erdélyi Tudományos Intézetben, amelyben együtt dolgozhatnak az erdélyi tudomány és művelődési élet szolgálatára hivatott társadalmi intézmények, az erdélyi magyar egyházak főiskolái és Erdély magyar egyeteme”.<sup>6</sup> A Múzeum szakembereit 1944-ben még kisajátítani akart Erdélyi Tudományos Intézet maradványait a magyar tudományegyetem részeként szervezték újra, és ebben képviselőt biztosítanak a múzeumnak is, az EME, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, ill. a Kolozsvári Magyar Mezőgazdasági Főiskola, a Gyulafehérvári Római Katolikus és a Kolozsvári Unitárius Teológiai Akadémiák, valamint a Kolozsvári Református Teológiai Fakultás társaságában. A SzNM állandó képviselőnek ÁRVAY József ig.-őrt bizza meg, aki SZABÓ T. Attilával korábban is együtt dolgozott az ETI keretén belül.<sup>7</sup> Az érintettek közül 1949 után sajnos csak a SzNM marad magyar tudományos intézmény, 1959-ben pedig magát a befogadó BOLYAI Tudományegyetemet is felszámolják.

Egyelőre 1947-ben vagyunk, és a helyzet most sem könnyű. Az anyagi helyzet romlása, az 1947-es stabilizáció elviszi a meglévő pénzt is a Múzeumnak. A vezetőség kénytelen több munkatársáról lemondani. Többségük eddig is tanári fizetéséből élt. SZABÉDI meghívást kap a BOLYAI Tudományegyetem irodalomtörténeti tanszékére. Távozását az ügyvezető-tanács szept. 8-i gyűlésén jelenti be. A két év tapasztalata alapján javasolja, hogy helyette SZÉKELY Zoltánt bízzák meg a Múzeum vezetésével. Az ig.-választmány sajnálattal veszi tudomásul távozását. Ugyanakkor köszönetét fejezi ki a 2 év alatt kifejtett, önzetlen, odaadó munkájáért. KABAY Gábor javaslatára az ig.-választmány tiszteletbeli tagjává választják. A következő években még több alkalommal hívják előadást tartani a múzeum művelődési-ismeretterjesztő rendezvényeire, de nem jut le oda.

Összegzőképpen az igazgató-őr baloldali kisebbségi politikus ismertett szerepéhez: SZABÉDI Sepsiszentgyörgyön, a Székelyföld egyik központjában szükségyszerűen részese a magyarság érdekeiért folytatott mindennapi küzdelemnek. Nyilvánvaló, hogy sokféle tapasztalatot szerzett. Mindenre figyel. Pl. a KURKÓ Gyárfáshoz írt, már említett levelében a magyar szövetkezeti mozgalmat elsorvasztó intézkedésre hívja fel a figyelmet. Visszatérő gondolata a magyarság (népi-) nemzeti egysége. A személyi ellentétek, de főleg a pártharcok és a gyakori megalkuvási készség miatt ezt veszélyeztetve érzi. NAGY Gézához, múzeum-ügyben írt levelében mondja: nem engedhető meg, hogy ne legyen egyetértés az alapvető kérdésekben. Hasonló az álláspontja a MNSz Háromszék megyei végrehajtó bizottsági ülésén is. Mindez megerősíti azt, amit róla írt könyvében KÁNTOR Lajos ír SZABÉDI nemzeti egységre való törekvéséről.<sup>8</sup>

Visszatérve Kolozsvárra azt látja, hogy az általa várt demokratikus átalakulás helyett egyre jobban a központilag irányított kommunista ideológia érvényesül. Az pedig nem tette lehetővé, hogy egy önálló ítéletalkotásra született, következetesen gondolkodó ember – aki mindig elítélte a megalkuvást – vonzónak



találja. SZABÉDInál is egyre jobban felerősödnek a kiábrándulás jelei. Ezt legjobban KOVÁCS Lászlónak, az *Erdélyi Helikon* egykori szerkesztőjének ezidőtájt mondott szavai jellemezték, mikor így csemetett be annak ADY utcai lakásába: „Anyám! Én nem ilyen lovat akartam.”<sup>9</sup>

### **Az 1946–1947-es romániai magyar múzeumi törvénytervezet**

SZABÉDI sepsiszentgyörgyi tevékenységében talán legkiemelkedőbb a múzeumi törvénnyel kapcsolatos. Ennek során a romániai magyar múzeumok és gyűjtemények önállóságát próbálja megvédeni, mivel az új, 1946. szept. 20-i 803-as múzeumi törvény olyan egységes múzeumrendszert hozna létre, amely figyelmen kívül hagyja a nemzetiségi múzeumok és gyűjtemények sajátos jellegét. A törvény szerint létesítendő „Nemzeti Múzeum” (szervezet) központja Bukarest, két alközpontja Iași és Kolozsvár. A törvény a létesítendő egységes szervezetbe olvasztaná a többi vidéki múzeumot, függetlenül attól, hogy milyen tulajdonban van. Érdekeik védelmét, véleményüket csak közvetve, a két említett alközpont közvetítésével fejthetnék ki. A nagy múlttal rendelkező magyar múzeumoknak azonban – hangzik SZABÉDI jelentése a Múzeum igazgatási ülésén – egyrészt nincs szüksége gyámságra, másrészt a romániai magyarságnak feltétlenül joga van ahhoz, hogy saját szükségletei és igényei szerint fejlessze múzeumait.

Súlyosbítja a helyzetet az a körülmény, hogy a törvény a létesítendő Nemzeti Múzeum hivatásául csak „a román nép specifikus tulajdonságai hiteles kifejlesztését tűzi ki kizárólagos célul, és a magyar múzeumok különleges kérdéseivel egyáltalán nem foglalkozik, a romániai magyar nép tudományos és művészeti érdekeire nincs tekintettel.” Az előző, 1932-es múzeumi törvény legalább megemlékezett a kisebbségi múzeumokról, megemlítve, hogy azoknak állami segítség is adható. A közkönyvtárakra vonatkozóan pedig előírta, hogy ahol a kisebbségi lakosság meghaladja a 30%-ot, ott kötelező módon elkülönített alosztályt fognak szervezni az illető kisebbség könyveiből. Az újban ilyen kitétel nem

szerepel. A 803-as törvény tehát „határozott visszaesés” az 1932-es, akkor sem kielégítő törvénnyel szemben is.<sup>10</sup>

SZABÉDI gyors mozgósításba-szervezésbe kezd ellenlépések megtételére. Szakmailag KABAY Gáborra, a SzNM jogtanácsosára alapoz.

Az őszi politikai háttér épp kedvező. 1946. jún. 28–30-án a MNSz 2. kongresszusán hiába szavazták meg Székelyudvarhelyen a MNSz nemzetiségi statútumát, elégedetlen helybeliek tüntettek a Szövetség ellen, amelynek meg kell próbálnia visszanyerni elveszített támogatóit, hiszen novemberben választások következnek. A művelődési tér pedig mindig az egyik legkisebb tétű, ezért leginkább kialakítható, és mégis látványos siker lehetőségét kínáló területe a politikának. A nemzetközi háttér ugyanakkor a román viszonyulást illetően kedvező: ősszel folyik a párizsi békeszerződések előkészítése, és a részletek véglegesítése egészen dec. 12-ig elnyúlik. A nov. 19-i, a kommunisták által megrendezett romániai választásokat követően addigra bemutatkozik ugyan az új román kormány (dec. 1.), de a román politikai vezetésnek időt sem kell már húznia: KURKÓ Gyárfás az MNSz elnökéként dec. 7-én, majd épp 12-én egyszerűen válasz nélkül marad, hiába terjeszti a parlament elé az udvarhelyi nemzetiségi statútumot.

A rövid, kedvező időszakot SZABÉDI maximálisan kihasználja. Dec. 11-i jelentése szerint NÁDEJDE, a bukaresti Nemzeti Múzeum igazgatója figyelmeztette sepsiszentgyörgyi látogatásakor, hogy készül a 803-as törvény, majd KABAY, hogy a hivatalos lap okt. 14-i 238. számában megjelent. Megtárgyalják a SzNM-ban. Pár nappal a megjelenés után a kérdést felveti a MNSz Százas Intézőbizottsági ülésén is, ahol azonban annak megvitatását a közeledő parlamenti választások utánra halasztják. A választások után SZABÉDI ennek megfelelően élénk levelezésbe kezd az ügy megoldása érdekében, a Múzeum ügyvezető-tanácsának ülésén elhangzott aggodalmait fejt ki. A 803/1946-os centralizáló múzeumi törvény ellenében a SzNM magyar szakmai szövetségest csak a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeumnál<sup>11</sup>, politikait a MNSz-nél kereshet. Nov. 16-án az EME-főtitkár

NAGY Géának ír [1]. A múzeumi törvényre egyetlen választ lát: saját, önálló magyar múzeumszervezetet, ennek állami ellenőrzését pedig megnyugvással elfogadhatónak csak akkor, ha azt törvényes magyar szervek révén gyakorolják, ill. ennek fejében az állam megfelelő anyagi támogatást nyújt. Kéri, vonja be a kolozsvári szakembereket, állítsanak össze katasztert a magyar múzeumokról, ill. gyűjtsék össze a vonatkozó román törvénytörvényeket<sup>12</sup>.

Nov. 21-én a MNSz Központi Jogügyi Bizottsága<sup>13</sup> küldöttet kér alakuló múzeumi albizottságába a SzNM-től, ill. időpontot a gyűlésre. SZABÉDI 25-én válaszol, dec. 5–9. volna jó, KABAYval mennek. Még ezt megelőzően, 23-án levelet ívtal KURKÓ Gyárfáshoz is. A szociáldemokrata NAGY Géza és KURKÓ inkább egymás politikai ellenfelének nevezhetők. A mindkettőjükhez fordul SZABÉDI valóban a nemzeti egység alapján áll.<sup>14</sup> KURKÓnak a választási eredményekhez gratulál, neki is vázolja gondjukat [2]. A MNSz-elnök titkára útján támogatásáról biztosítja az erdélyi magyar múzeumok megoldandó problémáiban, illetve köszönik észrevételeit a tanítók szövetkezetének ügyében, gazdasági ügyosztályuk fogja sürgősen tanulmányozni.<sup>15</sup> 30-án megjön a MNSz meghívója a dec. 5-i a kolozsvári múzeumi értekezletre.<sup>16</sup> Az ott tárgyaltakat a SzNM 1946. dec. 11-i ügyvezető-tanácsi jegyzőkönyvéből ismerjük [3].

BÓNIS György egyetemi tanár elnöklete alatt az EME részéről főtitkára, NAGY Géza tanár és jogtanácsosa, HEGEDŰS Sándor ügyvéd, a SzNM részéről SZABÉDI László és jogtanácsosa, KABAY Gábor ügyvéd, a MNSz részéről LÁSZLÓ András ügyvéd, a jogügyi bizottság titkára vesznek részt. Az értekezleten SZABÉDI és KABAY Gábor kifejtik, hogy a magyar múzeumok, ha önállóságukat nem akarják elveszíteni, akkor érdekeik sikeresebb megvédésére ugyancsak egységes múzeumhálózatba kell, hogy tömörüljenek. Ezt a minisztérium felé egy önálló magyar Múzeumi Főtanács képviselje, közvetlenül. Mindezt törvénnyel kell biztosítani. NAGY Géza egy Romániai Magyar Múzeumok, Könyvtárak és Levéltárak Szövetség megalapítását javasolja, ezzel minden köz-

gyűjteményre kiterjesztve a kérdést. A sepsiszentgyörgyi okfejtését, miszerint az önkormányzat megőrzéséhez emellé egy a 803-as törvény biztosította hatáskörűhöz hasonló párhuzamos Főtanács szükséges, a résztvevők elfogadják. Elhatározzák, hogy 1947 elején új múzeumi értekezletet hívnak össze, amelyre minden romániai magyar múzeum és könyvtár képviselőjét meghívják, az EME pedig kidolgoz addig egy törvénytervezetet.

SZABÉDI hazatérve folytatja a szervezést. Így küld levelet a székelyföldi múzeumi gyűjtemények ügyében MÁRTON Áron gyulafehérvári róm. katolikus püspöknek [5], KOVÁCS Dénes csíkszeredai tanárnak, HAÁZ Rezsőnek, az udvarhelyi tanítóképző intézet igazgatójának, az ottani néprajzi múzeum alapítójának és őrének, K. KOVÁCS István kézdivásárhelyi ügyvédnek – a székelyföldi múzeumoknak és fenntartóiknak.<sup>17</sup> Mivel a tervezett Szövetség tagja csak jogi személy lehet, szükséges a gyűjtemények jogi helyzetének tisztázása – SZABÉDI a székelyföldi kapcsolatfelvételt vállalta. NAGY Gézával ugyanakkor a korábbi törvények anyagát pótolják, cserélik, és felmerül, hogy a megfelelő magyarországi rendezést is ajánlatos volna ismerni [4].

A következő kolozsvári értekezletre az igazgató-őr nem tud felmenni, beteg. Ekkor és itt, január 24-én fogadnak el egy törvénytervezetet, amelynek lényege az, hogy a 803-as törvényben létesített múzeumi főtanács mellett egy magyar múzeumi főtanácsot kíván létesíteni, így biztosítani a romániai magyar múzeumok, könyv- és levéltárak egységes irányítását és zavartalan munkáját. Beledolgozzák a kapcsolódó szakmai képzés kérdését is. NAGY Géza már másnap részletesen beszámol SZABÉDInek [6], hogyan állították össze a tervezetet, kik. Küldi esetleges módosításra. Eldőlt, hogy MNSz-tervezetként nyújtja be a parlamenti csoport, ne exponálják a múzeumokat. NAGY Géza szkeptikus, itt is vagyonról van szó, a román nacionalizmus el fogja gáncsolni a törvényjavaslatot. Az ún. 1. tervezet jan. 30-án érkezik a SzNM-ba. Az itt lényegesen módosított változatot [7], az ún. 2. tervezetet febr. 5-én küldik vissza, NAGYnak



(EME) és BALOGH Edgárnak (MNSz) is, kísértő indoklással [8]. A tervezet általános tudományos közgyűjteményügyi jelleget ölt, sőt, megjelenik benne a népkönyvtárak kérdése is, tehát általános közgyűjteményügyi („könyvtári és levéltári”) felvetés irányába nyit, bár épp ezért is, nem koherens. A mögöttes politikai mozgást abból érthetjük meg jobban, ahogy Sepsiszentgyörgy kell, hogy sajnálja az EME felvetette Szövetség gondolatának ejtését (a MNSz által, bár a fordulatot inkább NAGY Géza és a MNSz *EME-en belüli* ellentéte magyarázhatja: a horizontális, egymás mellé rendelővel ütköző, vertikális, alávétő-centralizáló elv térnyerése).<sup>18</sup>

SZABÉDI, gyakorlatiasan, egyébert aggodítk. NAGY Gézának írja febr. 12-én: minisztériumi felkérésre helyhatósági felmérés kezdődött Háromszéken a gyűjteményekről, febr. 20. a határideje, utána bármikor jöhetnek a felügyelők, ellenőrök. A Szövetség ejtésének okát inkább az egyházak tartózkodásában keresi (mindenekelőtt a református egyházi érdekeltségű TELEKI-tékára gondol, de kb. HAÁZ sem válaszolt, pozitívan legalábbis, mert ennek kapcsán említi a székelyudvarhelyi múzeumot is) [9]. BALOGH Edgárnak mint központi közművelődésügyi bizottság-elnöknek ugyanekkor ír, nagyrészt ugyanazt, mint az EME-főtítkárnak, kevésbé az egyházakat érintő részt. Ki-ki vajon mit tárgyal külön, fogalmazza meg szorongását, ha jelentkeznek a felügyelők. Sürgős lenne a saját törvényt. NAGY Géza febr. 15-én épp a 2. tervezetet reagálta le [10], mikor megkapja a 12-i bizalmas levelet, így második levelet ír az első papírára [11]. Fordulatról tudósít. Tkp. félretették az 1. és 2. tervezetet, és most egész egyebet próbálnak, realitán kevesebbet kérné. Mellékeli BUZA László tervezetét (ún. 3. tervezet).<sup>19</sup> Az egyházak, írja, maradtak véleményüknél, hogy őket nem érinti a 803-as törvény, és akkor tényleg jobb őket is bele nem keverni, de figyelik, támogatják a két múzeumot. NAGY Géza még nagyobb aggodalomra lát okot, de máshol: KURKÓ teret veszít a szélsőballal szemben a MNSz-ben.

A 3. törvénytervezet 14 paragrafusból áll [12]. A MNSz (BALOGH) febr. 25-i felkérése alapján, a február 28-ra összehívott múzeumi

értekezleten a MNSz központi székházában a jelenlevők (BALOGH Edgár, LÁSZLÓ Gyula, NAGY Géza, SZABÉDI) mind mellette foglalnak állást. SZABÉDI is elfogadja. Nem találja teljesen kielégítőnek, de könnyebben keresztülvethető, és nem zárja el az utat a múzeumügyi teljes rendezése előtt. A 803-as törvényben felsorolt állandó vidéki múzeumi felügyelőségeken kívül Kolozsvár székhellyel külön magyar múzeumi felügyelőség állíttatna fel, amelynek hatásköre az EME és az SzNM gyűjteményeire és azokra a gyűjteményekre terjed ki, amelyek tagjai a Romániai Magyar Múzeumok Szövetségének. Azok felé a 803-as rendelet törvény 9. §-ban előírt kerületi Nemzeti Múzeumok hatáskörét tölti be. Tisztségviselőit a Művészetiügyi Minisztérium nevezi ki. A 8. §. kimondja, hogy a Szövetség kötelekébe tartozó múzeumok és gyűjtemények támogatására az állami költségvetésbe megfelelő összeg veendő fel. Ez a tervezet is gondoskodik a magyar múzeumi szakember képzésről (humán és természettudományi muzeológia, könyv- és levéltári szakok).

A SzNM ügyvezető-tanácsa márc. 10-én azzal a kitéttel fogadja el, hogy az állami támogatás elfogadása a SzNM-ra ne legyen kötelező. Ezzel a kiegészítéssel a múzeum önállóságának megőrzését akarták biztosítani. A hivatalos visszajelzés márc. 11-i, NAGY Gézához intézett kísérőlevélben [13] SZABÉDI a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum-tárak sorsáért aggodítk, tehát ott ekkor már baj van. A SzNM viszont egy korábbi kellemetlen ügy kapcsán kapott átiratot: a múzeum felügyeletére még a 803-as törvény előtt, a 11/1944-es törvényrendelet alapján kinevezett Gh. ROTARU kinevezése érvényben van.<sup>20</sup> Ebbe nem kívánnak belemenyugodni, most mindenekelőtt BALOGH Edgár segítségét fogják kérni. A 3. tervezetről az utolsó adatok: márc. 25-én a SzNM ig.-választmánya is jóváhagyja az ügyvezető-tanácsi döntést, és várják, hogy a MNSz parlamenti csoportja majd a parlament elé terjessze. Végül 1947. jún. 4-én SZABÉDI TAVASZY Sándor EME-elnöknek és BALOGH Edgárnak egyaránt megküldi a művészetiügyi minisztérium egy leiratát. Talán már Kolozs megye is kapott ilyet, írja, csak nem tudnak róla,



és most épp tudtukon kívül képviseli őket valaki valahol, netán informálja félre a bukaresti múzeumi Főtanácsot [13].

Összegezőképpen: a romániai magyar múzeumok ügyét rendező törvény szükségességének felvetése egyértelműen SZABÉDI és KABAY Gábor érdeme. Előkészítésében, általában a szervezésben, ahogy a változatok kidolgozása közben nyújtott szakmai teljesítményben is, egyenrangú felek a Kolozsváron mozgósított tudományos közgyűteményi, illetve jogász szakemberekkel. A változatok elfogadásában-feladásában nyilván jóval kisebb már a szerepük, a politikai döntésekben Kolozsvárnak még lehet mozgásteret Bukarest mellett, Sepsiszentgyörgynek nincs politikai súlya országos kérdésekben, és Kolozsvártól is messze esik, ezt sajnálja is NAGY Géza. Az pedig már a kolozsváriakon sem múlik, hogy a célzott törvényes rendezés nemhogy nem valósul meg, de a tervezet se kerül parlament elé.<sup>21</sup> A párizsi békeszerződések 1947. februári magyar és román aláírását követően a román vezetésnek nincs már szüksége engedményekre a magyar kisebbség irányába, így leintik a MNSz-et, és ezzel az ügy politikai képviselő nélkül marad.<sup>22</sup> A székelyföldi gyűjteményeket végül az menti meg a nemkivánságos centralizálástól, hogy az 1950-ben elinduló területi közigazgatási reformok a létrehozott új szervezeti egységek megerősítését kérik, egyebek mellett erős tartományi múzeumokat-múzeumhálózatot. Az ugyan nem tartományi központbeli (Brassó, Marosvásárhely), de az ottani gyűjteményeknél jelentősebb SzNM tartományi rangot nyer, más székelyföldi gyűjteményekből pedig magyar jellegű rajonokban szerveznek – így magyar jellegű – rajoni múzeumot (Székelyudvarhely, Csíkszereda, Gyergyószentmiklós, Erdőszentgyörgy). A méltányos kisebbségi közgyűjteményi rendezésnek az a változata pedig, amelyet 1946–1947-ben a történet hősei gondoltak végig, egy kulturális autonómiát alapozni képes elvi alapot körvonalazott, és ennyiben a mégoly megváltozott körülmények között, ma, az ezredforduló után is tanulságos kísérletnek kell tekintenünk.

## Melléklet

1.  
SZABÉDI László NAGY Gézának  
Sepsiszentgyörgy, 1946. nov. 16.

Kedves Géza!

Az *Erdély* 1946. évi nov. 15-i számából örömmel értesültem arról, hogy az EME közgyűlést tartott, s igazgató-választmányát kiegészítette.<sup>23</sup> A TAVASZY beszédéből azt is látom, hogy a közgyűlés részvevőit nem csupán az Erdélyi Nemzeti Múzeumnak, hanem a magyarság összes múzeumainak a kérdése is foglalkoztatta. Ez megnyugtató.

Rendkívül leköteleznél, kedves Géza, ha már most értesítenél arról, hogy milyen megbeszéléseket folytattál, és mi az általános álláspont, vagy milyen álláspontok alakultak ki a romániai magyar múzeumhálózat kérdésében. Kérlek, légy rajta minden erőddel, hogy ez az ügy ne kerüljön a politikai sarkító művészet hínárjába. Ha van is különbség a MNSz és a SzDP politikája között, nem hiszem, hogy lehetetlen legyen a teljes megegyezés egyes konkrét kérdésekben, mint amilyen a magyar múzeumok ügye is.

A megoldást – különösen az új múzeumtörvény megjelenése óta – a magyar múzeumok egységes múzeumszervezetbe való tömörülésében látom. Ebben azonban minden múzeumnak szolidaritásnak kell lennie – s a SzNM nem is fog nehézségeket okozni.

Bizonyára ismered már az új múzeumi törvényt. Ennek a 19. szakasza szerint:

„Művészeti és régészeti szempontból, és hogy az ország múzeumi és gyűjteményei életében egységes vezetés állapíttassék meg, mindezeket az intézményeket [ti. a bukaresti központi, a Iași-i meg kolozsvári regionális, valamint a megyei nemzeti múzeumokat] a múzeumok szépművészeti minisztériumbeli főtanácsa vezeti, ha ügyigazgatási szempontból mindjárt nem is tartoznak ennek a minisztériumnak a hatáskörébe”.

A 21. szakasz meghatározza, hogy:

„A múzeumok főtanácsát alkotja:

- a) a fővárosi művészeti és régészeti Nemzeti Múzeum igazgatója,
- b) a fővárosi Nemzeti Múzeum osztályainak igazgatói,
- c) a művészetiügyi igazgató és egy művészetiügyi vezérfelügyelő, akit a művészetiügyi minisztérium küld ki. A fővárosi művészeti és régészeti Nemzeti Múzeum igazgatója jogszerinti elnöke a múzeumok főtanácsának.”

Mármost én úgy gondolom, hogy az önálló egyesített magyar múzeumszervezet nem tartoznék *ennek* a múzeumi főtanácsnak a hatáskörébe, hanem önálló főtanácsa volna, melynek tagjai volnának:





a) az Erdélyi Nemzeti Múzeum főigazgatója,  
b) az Erdélyi Nemzeti Múzeum osztályainak igazgatói, valamint a SzNM ügyvezető igazgató-őre és  
c) a művészetiügyi minisztérium kiküldött vezérfelügyelője.

Magának a magyar múzeumszervezetnek két csúcsa volna, egyik az Erdélyi Nemzeti Múzeum, másik a SzNM. A székelyföldi kisebb-nagyobb múzeumok a SzNM alosztályaiként működnenek, minden más erdélyi múzeum az Erdélyi Nemzeti Múzeum alosztályaként.

Részletekbe menően természetesen csak a romániai magyar múzeumok és kismúzeumok katasztréneinek elkészítése után beszélhetnénk. Ezt, lehetőségtek több lévén rá, Ti kellene, hogy elvégezzétek. A román múzeumhálózattal való [kapcsolatot] pedig egy erre a célra kiküldött állandó delegáció tartaná.

A másik nagy kérdés a magyar múzeumhálozat jogi helyzete. Jelenleg minden magyar múzeum mögött egy jogi személy áll (vagy még az se!), akár olyan formában, mint a SzNM esetében, ahol is maga a SzNM egyúttal jogi személy is, akár olyan formában, mint az Erdélyi Nemzeti Múzeum esetében, amely mögött az EME áll mint jogi személy. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a magyar múzeumhálozat *magánjellegű* volna, szemben az *állami* jellegű román múzeumhálozattal, másrészt azt, hogy a magyar múzeumhálozat mögött álló jogi személyek hálózatának a viszonyát is rendezni kell az állammal, és e tekintetben ezek a magyar múzeumhálozat mögött álló jogi személyek szolidárisak kell, hogy legyenek minden egyéb határozottan magyar jellegű jogi személlyel.

Mint jogi személyek, a magyar múzeumok (pl. a SzNM) vagy a múzeumokat fenntartó egyesületek (pl. az EME) az 1944. jan. 13-án hozott 11. számú – a jogi személyek ellenőrzéséről szóló – törvény rendelkezései alá esnek. Itt a lényeg az, hogy eszerint a törvény szerint minden jogi személy – függetlenül attól, hogy részesül-e államsegélyben, vagy sem – az állam közvetlen és állandó ellenőrzése alá esik. (Ezt a 11. számú törvényt is tanulmányoznod kell! És erről jut eszembe: itt nem bírom megszerezni, légy jó, kerítsd meg az 1932. ápr. 14-én hozott múzeumi törvényt, és másoldtasd le, s küldd el nekem; előre is nagyon köszönöm!)

Ezt az állapotot csak abban az esetben fogadhatjuk el *megnyugvással*, ha 1) az állandó ellenőrzést az állam törvényes alapon működő magyar szervek útján gyakorolja, és 2) cserében megfelelő anyagi hozzájárulást biztosít ezeknek a jogi személyeknek. E tekintetben tehát a teendő: az állami ellenőrzés és az állami hozzájárulás megnyugtató rendezése. (Itt sok részletkérdés van, a SzNM-ot különösen érdeklő, melyekre azonban nem térek ki.)

Ezeket a szempontokat azért közlöm Veled már most, mert remélem, hogy a választások lezajlása után sor kerül arra az értekezletre, melyben Kolozsvárt létező állapotban meg Veled, s szeretném, ha annak előtte komoly jogászokkal – úgy tudom, hogy az EME-nek van jogi szakosztálya is – ezeket a kérdéseket végigbeszelnéd, sőt, feldolgoztatnád.

Légy szíves, válaszolj minél hamarabb, s minél részletesebben, hogy ismerjem szempontjaidat és szempontjaitokat. Amint láthatod, kiindulópontom nem az elzárkózás és sérelmi politika, hanem a magyar múzeumügynek a román múzeumügygel párhuzamos fejlesztése. Az más kérdés, hogy az új múzeumi törvény szakszerűség szempontjából is sok kívánnivalót hagy maga után; e tekintetben természetesen nem kell követnünk (jóformán csak szépművészeti és régészeti szempontokat ismer).

Szeretettel ölel: SZABÉDI László

## 2.

SZABÉDI László KURKÓ Gyárfásnak  
Sepsiszentgyörgy, 1946. nov. 23.

Kedves Gyárfás!

A választások<sup>24</sup> döntő sikere alkalmából fogadd őszinte szerencsekívánataimat. Most már senki sem vonhatja kétségbe, hogy politikád a magyar nép politikája.

Némiképpen mindenestre bánt, hogy jóformán csak a tömbmagyarságnak vannak képviselői. Ez azonban természetesen tanulság is a jövőre.

Most azonban nem az a célom, hogy a választások eredményeit elemezzem. Egy másik választásról akarok megemlékezni. Végtelenül örvendek, hogy az EME nemrég tartott közgyűlése Téged igazgató-választmányi tagjai sorába választott. A romániai magyar múzeumok ügye gyors rendezésre vár. Arra kérek, hogy teljes súlyoddal sűrűsöd az összes erdélyi magyar múzeumok helyzetének tisztázását; bár sürgősen természetesen nem elhamarkodott lépéseket értek. A lényeg az, hogy az új múzeumi törvény, amelyről már a százas intéző bizottság<sup>25</sup> legutóbbi ülésén ejtettem egy-két szót előtted, a magyar múzeumokat egy állami román múzeumhálozatba célozza inkvadralni „din punct de vedere artistic și muzeal”<sup>26</sup>. Erre csak egy önálló magyar múzeumhálozat kiépítésével válaszolhatunk.

Egyúttal egy kisebb jelentőségűnek látszó, de valójában rendkívül fontos dologra szeretném felhívni a figyelmedet. A MNSz küzd a magyar szövetségi hálózat megmentéséért. Tegnap hallottam MAKSAJ Károly ig.-tanító tanfelügyelőtől, hogy a napokban megalakult – állami támogatással – a tanítók ellátó szö-



vetkezete. A kormány 6 milliárd lejt bocsátott – országosan – rendelkezésükre. A háromszéki tanítók, magyarok és románok együttesen, e hó 16-án alakították meg a megyei szövetkezetet (az alakuló közgyűlést gyanús hírtelenséggel mindössze 14-én hívták össze 16-ikára), és természetesen ez a szövetkezet a Federálé<sup>27</sup> tagjaként fog működni. Így önmagában nem látszik ez olyan óriási nagy dolognak, csakhogy a falusi szövetkezeteink legerősebb oszlopa a tanítóság, s íme most 5 részvényvel (ennyit kap ajándékba minden 1 részvényt lejegyzett tanító) sikerült, nem mondom, megvásárolni, de mindenesetre a Federálé mellé állítani a megye magyar tanítóságát. Nem tudom, mit lehetne tenni; ha mit lehet, gyorsan kellene. Én mindenesetre sietve értesítelek a dologról, hogy megbeszélhesd illetékesekkel.

Lehet, hogy közelebről hosszabb levélben kerlek fel, amelyben az általános politikai kérdéseket taglalnám. A fentieket azonban sürgősen közölni akartam.

Jó munkát kívánva, Neked is, munkatársaidnak is, szeretettel köszönt:

### 3.

#### Jelentése<sup>28</sup>

SZABÉDI László ig.-őrnek az 1946. dec. 5-én Kolozsvárt tartott múzeumközi értekezletről, melyen a MNSZ Központi Jogügyi Bizottságának meghívására a sepsiszentgyörgyi SzNM megbízásából dr. KABAY Gáborral együtt részt vett

Sepsiszentgyörgy, 1946. dec. 11.

Tisztelt Ügyvezető-Tanács!

Az 1946. szept. hó 20-án kelt 803. számú, a nemzeti múzeumok szervezéséről szóló törvény olyan helyzetet teremtett, amelyben szükségessé vált a romániai magyar jellegű múzeumok közös állásfoglalása.

Ez a 803. sz. törvény Bukarest központtal és Kolozsvár s Iași alközponttal egy egységes „Szépművészeti és Régészeti Nemzeti Múzeumot” létesít, a Művészeti Minisztériumtól függőleg (1. szakasz).

A törvény 7. szakaszának értelmében minden olyan magángyűjtemény, melyet a Művészetiügyi Minisztérium a Múzeumok Főtanácsának véleményezése alapján rendelet útján nemzeti jav(ak)nak ismer el, művészeti és múzeumi szempontból a fővárosi Nemzeti Múzeum, illetőleg a vidéki nemzeti múzeumok fenntartósága alá kerül.

A 9. szakasz még világosabban beszél ebben az értelemben: „Az e törvény 1. szakaszában megmunkált célból Iași és Kolozsvár municípiumokban szépművészeti és régészeti nemzeti múzeumok létesíttetnek. Az ezekben a municípiumokban jelenleg létező régészeti, történeti, néprajzi vagy képzőművészeti

múzeumok egységes vezetés alatt a létesülő helyi Nemzeti Múzeum<sup>29</sup> alosztályaiként fognak működni, ha ezek az alosztályok külön épületben is találhatóának. A magánjellegű gyűjtemények vagy az alapítványok és a helyi vagy tartományi közösségek gyűjteményei művészeti és múzeumi tekintetben az (illető) tartomány Nemzeti Múzeumának közvetlen (directa) fenntartósága alá tartoznak, és annál a jelen törvény közzétételétől számított egy éven belül letétbe helyezik vagyonelemlőiket.”

Láthatjuk, hogy a törvény rendelkezései a törvénytől létesített egységes hatalmas nemzeti múzeum-szervezet fenntartósága alá helyezik a nem állami, hanem községi, tartományi vagy éppen magánjellegű múzeumokat is, vagyis minden jelenleg létező, sőt jövőben létesítendő magyar múzeumot súlyosan és sérelmesen érint. A nagy múlttal rendelkező magyar múzeum-tudományok egyrészt nincs szükségére gyámságra, másrészt, akármilyen állapotban is volna ebben a pillanatban, a romániai magyarságnak feltétlen joga van ahhoz, hogy saját szükségei és igényei szerint fejlessze ki múzeumait. Súlyosbítja a helyzetet az a körülmény, hogy a törvény a létesítendő Nemzeti Múzeum hivatásául a román művészetnek mint a román nép „specifikus tulajdonságai hiteles kifejezésének” a fejlesztését tűzi ki (a kísérőlevélben), és a magyar múzeumok különleges kérdéseivel egyáltalán nem foglalkozik, a romániai magyar nép tudomány és művészeti érdekeire nincs tekintettel. Ezt véletlenül sem minősíthetjük, mert a 803. számú törvény kísérőlevele ennek az új törvénynek a létjogosultságát az 1932. ápr. 14-én kelt múzeumi törvény bírálatára alapítja, amelynél az új múzeumi törvényt jobbnak, tökéletesebbnek állítja, holott az 1932. ápr. 14-én hozott múzeumi törvény, ha nem is kielégítően, mégis legalább megemlékezik a „kisebbségi” múzeumokról, megemlítve, hogy „a Közoktatásügyi, Vallásügyi és Művészetiügyi Minisztérium az ellenőrzése alá tartozó kisebbségi és magánmúzeumoknak államegélyt adhat (va putea subvenționa), sőt határozottan előírja, hogy a törvény (ti. az 1932. ápr. 14-i) értelmében kötelezően létesítendő „községi könyvtárak mellett azokban a községekben, melyekben a kisebbségi lakosság az utolsó népszámlálás szerint meghaladja a 30%-ot, egy elkülönített (deosebită) alosztály fog szervezteni, az illető kisebbség könyveiből és közleményeiből.” Tártyilagosan meg kell tehát állapítanunk, hogy az 1946. évi 803. számú törvény nemzetiségi tekintetben határozott visszacsúszást jelent, a különben szintén nem kielégítő 1932. évi múzeumi törvénnyel szemben.

Ugyanez a törvény az országban lévő múzeumok és közgyűjtemények életében egységes vezetésről is kíván gondoskodni. A 19. szakasz így szól: „Mű-



vészeti és régészeti szempontból, s hogy az országban levő múzeumok és közgyűjtemények életében egységes vezetés (o conducere unitară) állapíttassék meg, mindezeket az intézményeket” (tehát minden állami és nem állami, vagyis pl. minden magyar múzeumot és közgyűjteményt is) „a Művészetiügyi Minisztériumbeli Múzeumi Főtanács fogja irányítani (vor fi conduse), még ha ügyigazgatási szempontból nem is tartoznának ehhez a minisztériumhoz.” Ennek a Múzeumi Főtanácsnak kilenc tagja van, a következők (21. szakasz): „a) A fővárosi Szépművészeti és Régészeti Nemzeti Múzeum igazgatója, b) a fővárosi Nemzeti Múzeum osztályigazgatói és c) a művészetiügyi igazgató és egy a Művészetiügyi Minisztériumtól kiküldött vezérfelügyelő. A Múzeumi Főtanács jog szerinti elnöke a fővárosi Szépművészeti és Régészeti Nemzeti Múzeum igazgatója.”

Igen érdekes és jellemző a törvénynek az az intézkedése, amely szerint „ha olyan kérdések vannak napirenden” (ti. a Múzeumi Főtanács valamelyik ülésén), „amelyek a többi nemzeti múzeumokat illetik, ezeknek az igazgatóit meg kell hívni, hogy a Múzeumi Főtanács szóbanforgó ülésein tanácskozási joggal (cu vot deliberativ) részt vegyenek”. Természetesen nem arról van szó, hogy a mi – a törvény szövegében sem máshol, sem itt nem említett – magyar múzeumainkat illetően ez a Múzeumi Főtanács nem illetékes, hanem csupán arról, hogy a mi múzeumainkat a Múzeumi Főtanács ülésein tanácskozási joggal az a Nemzeti Múzeum (in concreto a kolozsvári) képviseli, amelynek a fennhatósága alá tartoznak ugyanezen törvény 7. és főként 9. szakasza értelmében.

Ilyen körülmények között, mihelyt múzeumunk jogtanácsosától, dr. KABAY Gábortól értesültem a 803. számú törvény megjelenéséről (amelynek közeli megjelenésére egyébként már dr. NÁDEJDE, a fővárosi Nemzeti Múzeum igazgatója is figyelmeztetett Sepsiszentgyörgyön létekor), azonnal felhívtam rá igazgató-választmányunk elnökének, KISGYÖRGY Tamásnak és ügyv. alelnökének, dr. GYÁRFÁS Albert almegegyfőnöknek a figyelmét. A törvényt a múzeum tudományos személyzete, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. ÁRVAY József, FADGYAS Anna és jómagam azonnal tüzetesen áttanulmányoztuk.

A törvény megjelenése után egy-két nappal részt kellett vennem a MNSZ országos (százas) intézőbizottságának Kolozsvárt tartott ülésén. Ezt az alkalmat arra használtam fel, hogy politikai és tudományos körök figyelmét felhívtam az új múzeumi törvényre és azokra a veszélyekre, amelyeket az a magyar Múzeumokat illetően rejt magában. Az ottani körökkel abban állapodtunk meg, hogy a MNSZ Központi Jogügyi Bizottsága az országos választások lezajlása után mind-

járt múzeumközi értekezletet tart. Erre az értekezletre f. évi dec. hó 5-én került sor, melyen dr. BÓNIS György egyetemi tanár elnöklelte alatt az Erdélyi Nemzeti Múzeum, a SzNM és a MNSZ Központi Jogügyi Bizottsága kiküldöttei vettek részt, mégpedig az Erdélyi Nemzeti Múzeumot képviselő EME részéről NAGY Géza tanár és dr. HEGEDŰS Sándor ügyvéd, az EME jogtanácsosa. A SzNM részéről SZABÉDI László és dr. KABAY Gábor ügyvéd, a Háromszék megyei ügyvédi kamara tanácsosa, a SzNM jogtanácsosa, a MNSZ részéről pedig dr. LÁSZLÓ András ügyvéd, a MNSZ Központi Jogügyi Bizottságának titkára. A SzNM nevében a múzeum vezetőségével és tudományos személyzetével folytatott előzetes tárgyalás és közös megállapodás alapján dr. KABAY Gáborral egyetemben kifejtettük, hogy:

1) a 803. számú törvényt veszélyesnek tartjuk, mert magyar múzeumainkat a létesítendő egységes Szépművészeti és Régészeti Múzeum hálózatába akarja beszorítani, s ezzel a magyar múzeumi tudományok önállóságát megszüntetni, és

2) éppen ezért szükségesnek ítéljük a fennálló magyar múzeumoknak jogi személyiségük fenntartásával egységes magyar múzeumhálózatba való szervezését, élén egy csak az illetékes minisztériumnak alárendelt önálló magyar múzeumi főtanáccsal, melynek tagjait nem a Művészetiügyi Miniszter nevezné ki saját belátása szerint, hanem a Román Nemzeti Múzeumok felett álló múzeumi főtanácsoshoz hasonlóan hivataluk alapján a törvény határozná meg és

3) ugyancsak szükségesnek látjuk egy ilyen értelmű, a romániai magyar múzeumok fejlesztését célzó törvény megalkotását.

Az EME kiküldöttje, NAGY Géza az EME nevében azt javasolta, hogy az értekezlet mondja ki, hogy a 803. számú törvényben rejlő veszélyek elhárítása végett az összes romániai magyar múzeumok, könyvtárak, levéltárak tömörüljenek szövetségbe, melynek neve legyen Romániai Magyar Múzeumok, Könyvtárak és Levéltárak Szövetsége.

A SzNM kiküldöttei kifejtették, hogy ennek a szövetségnek a gondolatát a maguk részéről helyeslik, és pártolólág fogják küldöik elé terjeszteni, mindazonáltal ennek a Szövetségnek a megalkotása nem elégséges a 803. sz. törvényben rejlő veszélyek elhárítására, hiszen ennek a Szövetségnek a jogköre nem lehet több, mint amennyit a benne tömörült múzeumok a maguk jogaiból reá átruháznak. Ez a szövetség tehát mindössze a benne tömörült múzeumokat képviselhetné harmadik személyekkel szemben. Azzal a hatáskörrel viszont, amellyel a 803. számú törvényben létesített Múzeumi Főtanács rendelkezik ugyanazon törvény alapján, a RMMKLSz-nek a megalakulása után is, továbbra is a 803. számú törvényben létesített Múzeu-



mi Főtanács fog rendelkezni. Feltétlenül szükséges tehát múzeumaink önkormányzatának fenntartásával egy önálló magyar Múzeumi Főtanács létesítése, melyre átruháztassanak mindazok az attribútumok, amelyekkel jelenleg mind a román, mind a magyar múzeumok felé a 803. számú törvényben létesített Múzeumi Főtanács rendelkezik.

Az értekezlet résztvevői ezt az okfejtést el is fogadták, s közösen megállapodtak abban, hogy:

1) Szükségesnek látják a romániai magyar múzeumok, közkönyvtárak és levéltárak szövetsége tömörülését, valamint

2) egy a magyar múzeumok különleges tudományos helyzetét szabályozó új törvény alkotását, mely a 803. sz. törvényben létesített Nemzeti Múzeum és Múzeumi Főtanács magyar múzeumainkkal szemben gyakorolható beleszólási, irányítási stb. jogait ruházza részben a Romániai Magyar Múzeumok, Közkönyvtárak és Levéltárak létesítendő Szövetségére, részben pedig a törvényben létesítendő Magyar Múzeumi Főtanácsra, s egyáltalán gondoskodjék a magyar múzeumi tudományok és intézmények szükségleteinek ellátásáról.

3) Ennek a törvénynek elsődleges megfogalmazásával megbízzák a EME-t.

4) 1947. január első felében minden romániai magyar múzeum és könyvtár képviselőinek bevonásával újabb értekezletet tartanak.

5) Az értekezletre meghívandó tagokkal legkésőbb a meghívással egyidőben az EME-től megszerkesztendő törvényszervezetet közlik.

6) Az értekezlet megadja a törvénytervezet végső formáját.

7) Az értekezletet a MNSz hívja össze.

8) Az értekezlet a szükséges megbeszélések után lehetőleg azonnal ki is mondja a RMMKLSz-nek megalakulását.

9) Megalakulása után a romániai magyar múzeumokat közös kérdéseikben a Szövetség képviseli.

#### 4.

SZABÉDI László NAGY Gézának  
Sepsiszentgyörgy, 1946. dec. 16.

Kedves Géza!

Ígéretemhez képest itt küldöm másolatban az 1944. évi 11. sz. törvényt.

Ennek a törvénynek a 16. szakaszára emlékeztem Kolozsvárt létemkor, s ez a 16. szakasz így szól:

„Ministerele pot delega autoritaților județene și comunale dreptul de a numi delegații necesari pentru persoanele juridice din județele și comunele respective (da)că acestea au un patrimoniu redus și o activitate restrânsă.”

Nem éppen úgy hangzik, ahogyan kellene, de így is azon a véleményen vagyok, hogy fogantatóul szolgálhat abbéli törekvésünkben, hogy az ellenőrzés jogát múzeumainkkal szemben az új törvényben létesítendő magyar múzeumi főtanács gyakorolja.

Még futtában emlékeztetek egy-két dologra. A Főtanácsba a Művészetiügyi Minisztérium részéről kiküldött vezérfelügyelő legyen a mostanában annyit emlegetett magyar vezérfelügyelő. Ez persze azt jelentené, hogy ilyenformán a román múzeumi Főtanács és a magyar múzeumi Főtanács között semmiféle kapcsolat sem állana fenn. Éppen ezért feltétlenül szükségesnek találok egy állandó delegatio létesítését, melynek feladata volna a román múzeumhálózat és a magyar múzeumhálózat érintkező problémáinak az egyeztetése.

Hazajövetelem után áttanulmányoztam az 1932. évi törvényt is. Úgy vélem, hogy a törvény indokolásában, melynek elsődleges fontosságát éppen HEGEDŰS Sándor hangoztatta, feltétlenül meg kellene állapítani, hogy az 1946. évi 803. számú törvény nemzetiségi szempontból határozottan visszaesést jelent a különben szintén nem kielégítő 1932. évi törvénnyel szemben, amely legalább megemlékezik a „kisebbségi” könyvtárakról és múzeumokról.

Gondoljatok a kutatóterületek problémájára is.

Befejezésül arra kérnélek, hogy, ha módodban állana, küldenéd vagy küldetnéd el annak a magyar törvénynek a szövegét, mely annak idején a Közgűjtemények Országos Főfelügyelőségét létesítette.<sup>30</sup> Nem ártana az sem, ha informálnátok magatokat a magyarországi múzeumi helyzetről.

Szeretettel köszönt:

#### 5.

SZABÉDI László MÁRTON Áron püspöknek  
Sepsiszentgyörgy, 1946. dec. 16.

Főtisztelendő Püspök Úr!

F. évi szept. 20-án a király aláírásával szentesítette a 803. sz., a nemzeti múzeumok szervezéséről szóló törvényt, mely az ország területén található magánmúzeumokat múzeumi, művészeti és régészeti tekintetben a törvényben létesített Nemzeti Múzeum fennhatósága alá utalja. Az EME és a sepsiszentgyörgyi SzNM kiküldöttei a romániai MNSZ meghívására f. évi dec. hó 5-én értekezletet tartottak Kolozsvárt, melyen a mondott törvény teremtette helyzettel foglalkoztak. Ez az értekezlet elhatározta, hogy a törvényben rejlő veszélyek elhárítása végett lépéseket tesz egy a – magánjellegű – magyar múzeumok stb. helyzetét szem előtt tartó, s azok érdekeit biztosító új törvény alkotása, valamint a romániai magyar múzeumok, közkönyvtárak és levéltárak szövetségének a létrehozása irányá-



ban, s a Csík, Háromszék és Udvarhely megyék területén található múzeumok, közkönyvtárak és levéltárak kataszterének elkészítésével a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumot bízta meg. Vezetőségünk KOVÁCS Dénes csíkszeredai róm. kat. líceumi tanárt kérte meg és bízta meg a Csík vármegye területén található muzeális jellegű javak lelőhelyeinek és jogi helyzetének a felkutatásával és összeírásával.<sup>31</sup> Tisztelettel kérjük Főtisztelendő Püspök Urat, hogy a Csík vármegye területén működő plébános és esperes urakat körlevélben szíveskedjék KOVÁCS Dénes tanár úr munkájának támogatására felhívni.

Tisztelettel:

ügyv. igazgató-őr.

Melléklet: 1 db.

## 6.

NAGY Géza SZABÓDI Lászlónak

Kolozsvár, 1947. jan. 25.

Kedves Laci!

Az írógépi elromlott, s így kénytelen vagyok kézzel megírni a levelet, melyet az tesz szükségessé, hogy a MNSz múzeumi értekezletére nem utazhattál fel. Viszont most már nem akarom halasztani a törvénytervezetnek tohozád, illetőleg a SzNM-hoz való eljuttatását.

A törvénytervezetet JAKÓ Zsigával együtt készítettem, azután LÁSZLÓ Gyuszi, SZABÓ Attila, ENTZ Géza, NAGY Jenő és JUHÁSZ Pista bevonásával alaposan átdolgoztuk, végül az EME igazgató-választmánya által kiküldött, múzeumi szakemberekből álló hivatalos bizottsága elé került, s az is megtárgyalta, s elfogadta, azzal, hogy a szöveget át kell adni a jogi szakosztálynak a törvényformába öntés és szabatos román fordítás elkészítése céljából.

BALOGH Edgárral 20-án este olvastuk végig. Először eleve kifogásolta a tervezet terjedelmét, de amikor végére értünk, belátta, hogy ami benne van, arra valóban szükség van.

Ezek után került a tegnapi, 24-i MNSz múzeumi értekezlet elé, amely tartalmilag szintén elfogadta, s felkérte az EME-et, hogy sürgősen végezze el a hátralevő munkákat. A jogi bizottságunk a következő személyekből áll: BUZA László, BÓNIS György, BORS József, BERIVÓY János, HEGEDŰS Sándor és PÁSZTAI Géza.<sup>32</sup>

Nagyon kérem az elnézésedet, hogy csak most küldöm el a tervezetet, de valójában azt vártam, hogy személyesen jöjj fel, s alaposan beszéljük meg a törvény minden szakaszát. Remélem azonban, hogy a SzNM érdekeinek is állandó szigorúan szem előtt tartásával készült tervezetet Ti is megfelelően fogjátok találni.

Arra kérek mindössze, hogy a szöveg kézhezvételétől számított egy héten belül küldd vissza, hogy lehessen beledolgozni módosításaidat a szövegbe.

Fel fog tűnni Neked, hogy az egyházak semmi formában nem szerepelnek a tervezetben. Ennek oka az, hogy VÁSÁRHELYI és MÁRTON Áron is megvizsgálta a neked megküldött 803-as törvényt, s külön, de egybehangzóan megállapították, hogy az egyházakra semmilyen vonatkozásban sem vonatkozik a törvény, s így nem kívánják, hogy kegyes- vagy könyvtári gyűjteményeik a tervezetünkben szerepeljenek. Ezek után már felesleges volt az unitárius és evangélikus püspököknél is érdeklődni, hanem egyszerűen kihagytuk az egyházi vonatkozásokat.

Egy nagy aggodalmam van, s ez az, hogy nem tudtuk s tudjuk áttekinteni az összes múzeumi, levéltári, műemlékvédelmi (Comisia Monumentelor Istorice) román törvényeket (a természettudományi múzeumok s védett területek törvényét sem ismerjük). Amit lehet, még megszerzünk, főleg a jogi bizottság, de aztán maradunk azzal, amire képesek voltunk. Bárcsak ezt adnák meg.

A MNSz múzeumi értekezleten elhatároztuk, hogy a tervezet kizárólag mint a MNSz Országos Közművelődési Bizottságának tervezete kerül a parlamenti csoporthoz, s onnan a parlament elé. Azt akarjuk, hogy múzeumaink ne kerüljenek bele a politikai szférába mindaddig, amíg nem kell. Edgár azt állítja, hogy a múzeumi törvénytervezet hamarabb kerül a parlament elé, mint a statútum (az udvarhelyi!), mivel a légkör nem alkalmas átfogó törvények kihozására, s így a részletkérdéseket veszik elő.<sup>33</sup> Én, sajnos, azt hiszem, hogy az erősödő román nacionalizmus számára a magyar múzeumügy is átfogó és elgáncsolásra méltó ügy lesz, annál is inkább, mert hiszen itt is fizikai vagyronról van szó.

Nagyon várom a válaszod, még inkább, hogy kibeszélhessük magunkat. Addig is szeretettel köszönt: NAGY Géza

## 7.

### Törvénytervezet,

melyet az EME-től készített törvénytervezet alapján a SzNM készített és javasol<sup>34</sup>

### I. Fejezet

#### Általános rendelkezések

1. §. A romániai magyar nemzetiség<sup>35</sup> intézményeinek, egyesületeinek és<sup>36</sup> magánszemélyeinek tulajdonában levő vagy általuk, valamint az állami, megyei és községi hatóságoktól a romániai magyar nemzetiség közművelődési szükségleteinek kielégítése végett létesítendő múzeumok, múzeumi gyűjtemények, könyvtárak, levél-



tárak, letétek, műtárgyak és műemlékek anyaga a romániai magyar nemzetiség művelődési közvagyonát alkotják.

Azoknak a magyar egyéni vagy társadalmi kezdeményezésből létesült múzeumoknak és gyűjteményeknek a helyzete, melyek 1918 után állami, megyei vagy városi kezelésbe mentek át, a Művészetiügyi Minisztérium részéről egyenlő számú román és magyar múzeumi szakemberekből kiküldendő bizottság által véglegesen tisztázandó. A bizottság által véglegesen állami vagy törvényhatósági (megyei, városi) és *határozottan nem-magyar* jellegűnek nyilvánított korábban magyar *jellegű* múzeumokban és gyűjteményekben található, magyar művelődési közvagyont alkotó anyaggal a jelen törvényben létesített múzeumi, könyvtári és levéltári állami magyar hatóság, a magyar egyházi, közületi, családi és egyéni letétekkel pedig tulajdonosaik rendelkeznek, de azzal a kötelezettséggel, hogy anyaguk szakszerű és a tudományos kutatás számára hozzáférhető elhelyezéséről és kezeltetéséről gondoskodni tartoznak. *Ha ezt elmulasztaná, a jelen törvényben létesített magyar Múzeumi, Könyv- és Levéltári Főtanácsos jogosult és köteles intézkedni.*

*A törvényhatósági, de egyben magyar jellegűnek nyilvánított múzeumok és gyűjtemények anyaga helyben marad.*

A bizottság egy évben belül jelentést tesz munkájáról a Művészetiügyi Minisztériumnak.

2. §. A romániai magyar nemzetiségi múzeumok, gyűjtemények, könyvtárak, levéltárak és műemlékek a következő csoportokra (kategóriákra) oszlanak:

a) Jogi személyiséggel rendelkező magyar múzeumi intézmények összes táraikkal (osztályaikkal).

b) A jelen törvényben létesített állami magyar hatóság (szerv) javaslatára a Művészetiügyi Minisztérium rendeletei útján magyar nemzetiségű művelődési közvagyontként elismert magyar nemzetiségi múzeumi, könyv- és levéltári magángyűjtemények, letétek, valamint magyar nemzetiségű magánszemélyek műemlékei, illetőleg műtárgyai.

c) Magyar előadási nyelvű állami vagy egyházi közép-, szak- és főiskolák, valamint a Kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem múzeumai, gyűjteményei, könyv- és irattárai.

d) Az Erdély, Bánság és Királyhágó-melléke területén levő állami, megyei és városi múzeumok, könyv- és levéltárak magyar intézményektől, közületektől és magyar nemzetiségű magánszemélyektől származó letéti<sup>37</sup> anyaga, valamint az illető törvényhatóságok területén vagy tulajdonában levő magyar műemlékek, illetőleg műtárgyak.

e) A városi, községi, egyházi vagy családi temetők műemlék vagy történeti jellegű magyar sír-emlékei és kriptái.

f) *Istentiszteleteiket magyar nyelven tartó egyházak múzeumi, könyv- és levéltári gyűjteményei, muzeális tárgyai, kegyeszei és a fennálló törvények értelmében műemlékeknek nyilvánított javai.*

g) *Az állami, megyei, városi és községi hatóságoktól a romániai magyar nemzetiség közművelődési szükségletei kielégítése végett létesített vagy létesítendő népmúzeumok, népkönyvtárak és általában közművelődési intézmények múzeumi, könyvtári és levéltári anyaga.*

3. §. A romániai magyar nemzetiségi múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak a gyűjteményekben található szerzett, adományozott vagy a tulajdonjog fenntartásával lehetővé helyezett tárgyakat és anyagokat a következő csoportok szerint foglalják magukba:

a) őskori, ókori, középkori régészeti és újkori történeti tárgyak,

b) bármely korbéli magyar és idegen világi és egyházi művészeti tárgyak: festmények, szobrok, rajzok, grafikai és iparművészeti tárgyak,

c) néprajzi tárgyak,

d) kéziratok, könyvek és mindennemű sajtótermékek és nyomtatványok,

e) magyar intézmények, egyesületek, egyházak, szervezetek, gazdasági vállalatok és magánszemélyek, valamint állami, megyei, városi és községi hatóságoktól a romániai magyar nemzetiségű közművelődési szükségletei kielégítése végett létesített vagy létesítendő intézmények levél- és irattári anyaga,

f) állattani gyűjteményanyag,

g) növénytan gyűjteményanyag,

h) ásvány- és kőzettani gyűjteményanyag,

i) föld- és ökológiai gyűjteményanyag.

4. §. A romániai magyar nemzetiségi múzeumok és levéltárak eddigi ásatási és gyűjtőterületükön (Erdély, Bánság, Királyhágó-melléke, Máramaros) tovább is szabadon folytathatják ásatási és gyűjtő tevékenységüket.

5. §. Az egyes magyar nemzetiségi múzeumoknak, gyűjteményeknek, könyvtáraknak és levéltáraknak adományozott vagy letétként átadott múzeumok és gyűjtemények, saját fenntartási és felszerelési alapjaikkal együtt, az illető magyar nemzetiségi múzeumok, könyv- és levéltárak külön osztályaiként működhetnek saját helyiségeikben<sup>38</sup> és leltárjukkal (felszerelésükkel, gyűjteményanyagukkal).<sup>39</sup>

6. §. A jelen törvény hatálya alá tartozó magyar nemzetiségi múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak,<sup>40</sup> mint az egyik együttélő nemzetiség sajátos művelődési javai, az állam védelmében részesülnek.

7. §. A jelen törvény hatálya alá eső magyar nemzetiségi múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak felett muzeális, művészeti, könyv- és levéltári



szempontból, valamint a jogi személyiséggel rendelkező hasonló intézmények felett a jogi személyiségek ellenőrzése szempontjából, az illetékes minisztériumok a jelen törvénnyel létesített múzeumi, könyv- és levéltári állami magyar szervek útján gyakorolják minden a hasonló román múzeumokra, gyűjteményekre, könyv- és levéltárakra vonatkozóan érvényben levő felügyeleti jogukat.

8. §. A jelen törvény továbbra is biztosítja a nem állami tulajdonban levő magyar múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak tulajdonjogát és a fenntartó magyar intézmények, egyesületek, közületek létesített fővárosi vagy ellenőrzési jogait.

9. §. *Magyar nemzetiségi állami, megyei, városi, községi, egyházi, magán-, alapítványi, letéti, helyi vagy tartományi közösségi gyűjtemények semmiféle szempontból sem tartoznak a 803. sz. törvényben létesített fővárosi vagy tartományi nemzeti múzeumok fennhatósága alá.*

## II. Fejezet

### A Romániai Magyar Múzeumi, Könyv- és Levéltári Főtanács

10. §. *Hogy a Románia területén már fennálló vagy ezután létesítendő magyar nemzetiségi múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak a romániai magyar nemzetiség közművelődési szükségleteit eredményesebben szolgálhassák, jelen törvény a Romániai Magyar Múzeumi, Könyv- és Levéltári Főtanácsot létesíti, mely általában a magyar nemzetiségi állami, megyei, városi, községi, egyházi, közületi, alapítványi és magán múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak, valamint a romániai magyar nemzetiség művelődési közvagyonát alkotó mindennemű műtárgyak és műemlékek felett a 803. számú törvényben létesített Consiliul Superior al Muzeelor<sup>61</sup> irányító és felügyeleti hatáskörét gyakorolja, mely utóbbinak hatáskörébe a felsorolt intézmények és tárgyak semmiféle szempontból sem tartoznak.*

11. §. A Magyar Múzeumi, Könyv- és Levéltári Főtanács tagjai:

- a) az Erdélyi Nemzeti Múzeum főigazgatója,
- b) az Erdélyi Nemzeti Múzeum három tárának öre (megfelelő táruk kijelölendőek!),
- c) a BOLYAI Tudományegyetem bölcsészeti karának dékánja,
- d) a Székely Nemzeti Múzeum régészeti osztályának igazgató-öre,
- e) a Művészetiügyi Minisztérium magyar művészetiügyi felügyelője,
- f) a Művészetiügyi Minisztérium által a Nemzetnevelésügyi Minisztériummal egyetértésben kinevezett magyar nemzetiségű múzeumi (egyben könyv- és levéltári) felügyelő,

g) titkár, akit a Főtanács javaslatára a Művészetiügyi Minisztérium nevez ki.

A Főtanács, tagjai közül elnököt és alelnököt választ.

A Főtanács tagjai a Művészetiügyi, valamint a Nemzetnevelésügyi Minisztérium részéről a jelen törvény végrehajtási utasításában foglalt intézkedés értelmében költségvetésileg biztosított havi tiszteletdíjban és útiköltség megtérítésben részesülnek.<sup>42</sup>

12. §. A Főtanács székhelye Kolozsvár. A Főtanács eredményes munkájának érdekében a Művészetiügyi és a Nemzetnevelésügyi Minisztérium saját hatáskörében, de együttesen gondoskodik a szükséges személyi és dologi költségvetési fedezetről, helyiségről, berendezésről és hivatali személyzetről.

13. §. A Főtanácsnak havonként legalább egy ülést kell tartania. Legkevesebb öt jelenlévő taggal dolgozhatik, érvényes határozatokat pedig legkevesebb négy<sup>43</sup> szavazattal hozhat. Egyenlő számú szavazat esetén az elnök szavazata dönt.

14. §. Egyetlenegy, a Főtanácsban képviselt gyűjtési kört (3. §.) érintő határozatot sem hozhat a Főtanács az illető gyűjtési kört képviselő tanácsag távollétében.

15. §. Magyar nemzetiségi múzeumi gyűjtemények a „múzeum” elnevezést jövőben csak törvény útján nyerhetik el, a Főtanács kedvező véleményezése alapján.

16. §. A Főtanács a jelen törvényben érintett magyar múzeumi intézményekkel kapcsolatos múzeumi, műemlékvédelmi és művészeti szakkérdésekben a Művészetiügyi Minisztérium mellett tanácsadó és véleményező hatáskört tölt be<sup>44</sup>. Hasonló a szerepe magyar könyvtári, valamint természettudományi múzeumi kérdésekben a Nemzetnevelésügyi Minisztérium és levéltári kérdésekben a Belügyminisztérium mellett.

17. §. A Főtanács hatásköre a következő:

a) nyilvántartja a jelen törvény hatálya alá eső romániai magyar múzeumokat, gyűjteményeket, könyv- és levéltárakat,

b) nyilvántartja a jelen törvény hatálya alá eső magyar múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak évi költségvetését, összegezi ezek évi jelentéseit, és felterjeszti az illetékes minisztériumokhoz,

c) az állam részéről az egyes minisztériumok költségvetésében a magyar múzeumi intézmények támogatására biztosított és a Főtanács rendelkezésére bocsátott összegek szétoztásáról dönt, valamint figyelemmel kíséri a megyei, városi és községi költségvetésekben múzeumi és könyvtári célokra felvett összegek szétoztását,

d) véleményezi a magyar múzeumi, könyv- vagy levéltári gyűjtemények részéről a „múzeum” cím engedélyezéséért beadott kéréseket,



e) a Főtanács a jelen törvény hatálya alá eső magyar műemlékek államilag védett műemlékekké nyilvánítása és védelme tekintetében a Comisia Monumentelor Istoricevel azonos hatáskört tölt be,<sup>45</sup>

f) szétosztja a minisztériumok, magánszemélyek vagy intézmények által a Főtanács rendelkezésére bocsátott múzeumi, könyv- és levéltári anyagot vagy felszerelést az érdekelt magyar múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak között,

g) jóváhagyja a magyar múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak részéről történő, a bel- és külföldi kiállításokra való kikölcsozéseket,

h) nyilvántartja és jóváhagyja a jelen törvény hatálya alá eső magyar múzeumi intézmények vezetőségei által jóváhagyás végett kötelezően felterjesztett határozatokat,

i) javaslatot tesz a magyar múzeumi (egyben könyv- és levéltári) felügyelők személyére vonatkozóan.

18. §. A román és a magyar múzeumok, könyv- és levéltárak közötti együttműködés biztosítása végett a román Consiliul Superior és a magyar Főtanács két-két tagot állandó bizottsággként küld ki.

Ez az állandó bizottság évente legkevesebb egyszer, a Consiliul vagy a Főtanács felhívására azonban többször is összeül.

A bizottság hatáskörébe tartozik mindazon kérdéseknek a megtárgyalása, melyeket akár a román Consiliul Superior, akár a magyar Főtanács rábíz. Mindkét Főtanács felé a teljes bizottság teszi meg a jelentést.

Ha megegyezésre jutnak, a megegyezést mind a román Consiliul, mind a magyar Főtanács köteles magáévá tenni.

Meg nem egyezés esetében a vitás kérdésben – mindkét Főtanács meghallgatása után – az illetékes miniszter dönt.

### III. Fejezet

#### A Magyar Múzeumi Felügyelőség

19. §. A jelen törvény hatálya alá eső magyar múzeumi intézmények leltározási munkálatai, továbbá a jelen törvényben meghatározott magyar műemlékek nyilvántartása és védelme érdekében, valamint általában az állami ellenőrzés gyakorlása és a jogi személyiséggel rendelkező magyar múzeumi intézményeknek a jogi személyiség szempontjából<sup>46</sup> való ellenőrzése végett a Művészetiügyi Minisztérium saját hatáskörén belül a Nemzetnevelésügyi és a Belügyminisztériummal egyetértésben Kolozsvár székhellyel egy, a 803. sz. törvényrendelet 24. §-ában létesített nyolc állandó vidéki felügyelőségen kívüli, de azokkal minden tekintetben egyrangú kilencedik állandó magyar múzeumi felügyelőséget létesít.

20. §. A magyar múzeumi felügyelőséget egy felügyelő és egy segédfelügyelő alkotja, mindkettő magyar nemzetiségű. A felügyelőt és a segédfelügyelőt a Főtanács javasolja<sup>47</sup> a Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Kar régészeti, történeti, művészettörténeti vagy néprajz szakos, *illetve*<sup>48</sup> a Matematikai és Természettudományi Kar állattani, növénytani, ásványtani vagy geológiai vagy földrajz szakos magyar nemzetiségű szakvizsgázottjai vagy doktoráltjai közül. Felügyelővé kinevezhető továbbá az ország területén érvényes képzőművészeti főiskolai oklevéllel rendelkező olyan magyar nemzetiségű személy is, aki a jelen törvényben vagy a 803/1946 sz. *törvényrendeletben*<sup>49</sup> előírt szakmai előkészítő tanfolyamot elvégezte, és tartózkodási helye a felügyelőség székhelyén van.

### IV. Fejezet

#### Múzeumi tanfolyam

21. §. Az ország területén működő magyar múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak magyar nemzetiségű tudományos személyzetének előkészítése céljából a nemzetnevelésügyi minisztérium a művészetiügyi minisztériummal egyetértésben a Kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem Bölcsészeti és Természettudományi Karának keretében állandó két éves múzeumtani, könyv- és levéltárosi tanfolyamot szervez.

22. §. A Kolozsvári BOLYAI Tudományegyetemnek ez a tanfolyama három szakra oszlik:

I. muzeológiai:

- a) régészeti, művészettörténeti, néprajzi,
- b) természettudományi;

II. könyv- és levéltárosi szakra.

23. §. A tanfolyam szabályzatát a 803/1946 sz. rendelet törvény szellemében a két Kar együttesen állapítja meg, és az Egyetemi Tanács útján jóváhagyás végett felterjeszti a nemzetnevelésügyi és a művészetiügyi minisztériumhoz.

24. §. A tanfolyam költségvetését a nemzetnevelésügyi és a művészetiügyi minisztérium biztosítja.

25. §. A Kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem múzeumtani, könyv- és levéltárosi tanfolyamát elvégzett hallgatók oklevele a 803/1946 sz. törvényrendeletben létesített Școala Centrală által kibocsátott oklevéllel azonos<sup>50</sup> érvénnyel bír.

### V. Fejezet

#### A romániai magyar múzeumi és könyvtári intézmények fenntartása

26. §. A magyar múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak azon intézmény, hatóság, vagy egyesület, vagy jogi személy költségén működnek, amelyek tulajdonában vannak, és amelyek saját költ-





ségvetésükben irányozzák elő a szükséges évi összegeket.

27. §. A magyar múzeumi intézményeket az állam a Főtanács útján a<sup>51</sup> román múzeumokkal azonos arányú támogatásban részesíti, és az általa biztosított támogatást a Főtanács útján bocsátja a magyar múzeumi intézmények rendelkezésére.

28. §. Azokban a megyékben, melyekben a lakosságnak több mint 30%-a magyar, a 803. sz. törvény alapján létesíthető megyei múzeum mellett, a megye magyar lakosságának kivánságára különálló magyar osztály is létesítendő, mely a magyar Főtanács hatásköre alá tartozik. Ha azonban az illető megye magyar lakosságának muzeális szükségleteit más megye területén található magyar nemzetiségi múzeum látja el, a megyei költségvetésben múzeumi célokra felvett összeg arányos része az illető magyar nemzetiségi múzeum fenntartására fordítandó. Ugyanez a helyzet mindazon megyékben, melyekben a magyar nemzetiség nem haladja meg a megye lakosságának 30%-át.

29. §. Muzeele particulare sau ale fundațiilor deja existente pot face oficiu de muzee județene fără să-și piardă autonomia și fără să renunțe la scopurile lor trecând peste scopurile unui muzeu județean.<sup>52</sup> Ez esetben az érdekelt megyék és községeik kötelesek az ilyen múzeumok fenntartási költségeihez költségvetésükben hozzájárulni.

30. §. Mindazokban a városokban és községekben, melyekben a lakosságnak több mint 30%-a, de kevesebb mint 70%-a magyar, a fennálló törvények értelmében létesítendő városi, illetve községi népkönyvtárak mellett különálló magyar osztályt kell felállítani, mely a magyar Múzeumi Könyv- és Levéltári Főtanács hatásköre alá tartozik. Azokban a városokban és községekben, melyekben a magyar nemzetiségű lakosság száma meghaladja a 70%-ot, magyar városi, illetve községi népkönyvtár létesítendő, mely szintén a Főtanács hatásköre alá tartozik.

A népkönyvtárak létesítésére vagy támogatására állami és megyei költségvetésben fordított összeg arányos része magyar népkönyvtárak felállítására, illetve támogatására fordítandó. A községi költségvetésekben népkönyvtárak létesítésére vagy támogatására felvett összeg olyan nyelvvű népkönyvtár létesítésére, illetve támogatására fordítandó, amilyen az illető község lakosságának az anyanyelve. Vegyes községekben a fenti számarány az irányadó.

31. §. Tekintettel arra, hogy kivált Erdély területén a román és a magyar lakosság keverten él, a 27–30. §-okban foglaltak szabatos kivételét végrehajtási utasítás fogja a nemzeti egyenjogúság elve alapján szabályozni.

32. §. A jelen törvény hatálya alá eső magyar nemzetiségi múzeumi intézmények a Főtanács útján

évenként felterjesztik összefoglaló jelentésüket az illetékes minisztériumi ügyosztályhoz.

33. §. A jelen törvény hatálya alá eső magyar múzeumi intézmények a jelen törvény végrehajtási utasításában meghatározott módon és idő alatt fel kell, hogy terjesszék vagyonleltárukat a Főtanácshoz (vagy jelentést tesznek anyagukról).

34. §. A jelen törvénnyel elletében álló minden törvényes intézkedés hatályát veszti.

## 8.

### **Az EME-től készített törvénytervezeten a SzNM-től tett változtatások indokolása**

Sepsiszentgyörgy, 1947. febr. 5.

Ad 1. §. A romániai magyar nemzetiség bármilyen művelődési közbizonyára e jellegét nem veszítheti el, ha valamely intézményének akármilyen okból esetleg az államnyelv volna is a hivatalos nyelve. Ezért töröltük a „magyar hivatalos nyelvvű” jelzöt. Töröltük a „magyar anyanyelvvű” jelzöt is, mint pleonazmust. A felsorolás teljességét kívántuk szolgálni, amikor felvettük az állami, megyei és községi hatóságoktól létesítendő múzeumi és könyvtári intézményeket is, ha azok a romániai magyar nemzetiség céljait kívánják szolgálni.

A második bekezdésben eltüntettük a „magyar jellegű” és az „állami vagy törvényhatósági jellegű” helyt nem álló szembeállítását.

Intézkedést iktattunk be a magántulajdont alkotó javak tekintetében a tudományos kutatás védelmére.

Ad. 2. §. Ide beiktattuk a magyar egyházak javait is, mert a magyar egyházak tulajdonában levő értékek, műemlékek magyar közművelődési javakat alkotnak. Éppen ezért, még ha a magyar egyházak egyik-másik tagja tiltakoznék is az ellen, hogy a MNSz törvénytervezete az egyházak múzeumi tárgyairól megemlékezzék, minekünk kötelességünk azokról megemlékezni, nem mint egyszerűen egyházi, hanem mint magyar művelődési közbizonyt alkotó egyházi javokról.

Téves az a felfogás, hogy a 803. sz. törvény semmiféle vonatkozásban sem érinti az egyházakat. E törvény 7. 9. és 19. szakasza mindenféle gyűjteményre vonatkozik, bárki legyen is azok tulajdonosa („chiar când aceste colecțiuni publice prin funcțiunea lor se află în posesia proprietarului respectiv”<sup>53</sup>; 7. szakasz, 1. bekezdés vége). Ugyanazon törvény 2. szakasza pontosan körülírja azt is, hogy milyen tárgyakat gyűjt a nemzeti múzeum, vagyis meghatározza a muzeális jellegű tárgyakat. E 2. szakasz d) pontja szerint ilyenek: „obiecte de artă veche românească, religioasă și laică, precum și acelea dintre odoarele bisericesti aflatoare în



biserici, mănăstiri, colecții și tezaure bisericești și clasate ca atare de Consiliul superior al muzeelor, înființat prin prezenta lege<sup>554</sup>.

Hogy még tökéletesebb legyen a kép, idézzük az 1932. évi törvény 13. szakaszát, mely meghatározza, hogy mi a múzeumi tárgy (obiect de muzeu), s többek közt ezt írja: „...manuscripte și tipărituri, monete de tot felul, icoane și tot felul de obiecte și podoabe bisericești, tablouri de zugravi și pictori, precum și orice obiecte și relicvii de artă în legătură cu evoluția vieții istorice și artistice<sup>555</sup>”.

Ugyancsak az 1932. évi törvénynek a 803. sz. törvény rendelkezéseivel nem ellentétes, tehát ma is érvényben lévő 12. szakasza kimondja, hogy „nici un obiect de muzeu nu poate fi scos din țară fără aprobarea Statului și dacă e de vânzare, Statul își rezervă dreptul de preemțiune<sup>556</sup>”.

Ugyanez a szakasz szankciókat is helyez kilátásba azok számára, akik ki akarnák játszani az állam elővételi jogát.

Éppen ezért a SzNM nem vállalja a felelősséget azért a tételért, hogy a 803. sz. törvény és az 1932. évi múzeumi törvény nem vonatkozik az egyházak gyűjteményeire és műértékeire. Azt javasolja a MNSz Közművelődésügyi Bizottságának, hogy minden magyar egyház előtt tárja fel világosan a tényleges jogi helyzetet, de ettől függetlenül gondoskodjék arról, hogy a magyar múzeumi törvény az istentiszteleteiket magyarul tartó egyházak muzeális tárgyait a romániai magyar nemzeti- és közművelődési vagyontárgyai közé iktassa, s azokat a magyar főtanács fennhatósága alá helyezze.

Ad 2. §. g) E betoldást illetőleg utalunk a tőlünk javasolt törvénytervezet 28, 29, 30. és 31. §-aira.

Ad 3. §. e) Nem szorul magyarázatra.

Ad 5 Kihagytuk a betoldott 5.a. §-t. Véleményünk szerint a nyelvhasználat szabályozása nem e törvény, hanem a készülő nemzetiségi törvény dolga. Javasoljuk, hogy a MNSz Közművelődési Bizottsága gondoskodjék arról, hogy a nyelvhasználat kérdése a készülő nemzetiségi törvényben oly módon szabályoztassék, hogy ez a pont itt a magyar múzeumi törvényben feleslegessé váljék.

Ad 6. §. A tőlünk kihagyott rész véleményünk szerint bennefoglalatik a 7. §-ban.

Ad 7. §. Betoldottuk ide a jogi személyiségek ellenőrzésének szempontját. Ezt a később következő paragrafusok tették szükségessé.

Ad 8. §. (SzNM 9. §.) Ennek az új paragrafusnak a beiktatását az tette szükségessé, hogy a 803. sz. törvény 7. és 9. szakasza a fővárosi, illetve tartományi nemzeti múzeumok közvetlen fennhatósága alá (sub autoritatea direcției) rendelje „din punct de vedere artistic și muzeal<sup>557</sup>” a magán- és alapítványi gyűjteményeket is.

Decemberi értekezletünkön ezeket a szakaszokat a legsérlemesebbek közül valónak ítéltük, mivel végeredményben azt jelentik, hogy a román múzeumi tudományok gondnokság alá veszik a magyar múzeumi tudományokat, amelyek erre nem is szorulnak rá, de még ha rászorultak volna is, jogot tarthatnának az önálló fejlődésre.

A 803. sz. törvénynek a kísérőlevélben nyíltan kimondott célja az ország múzeumainak a fővárosi és vidéki nemzeti múzeumokba való koncentrációja és klasszifikációja („principiul concentrării și clasării colecțiilor în muzeele naționale din capitală și provincie după natura și scopul lor<sup>558</sup>”). Éppen ezt a célt szolgálják a fent idézett 7. és 9. szakaszok, amelyek a magángyűjteményeket is a fővárosi, illetve tartományi nemzeti múzeumokba koncentrálik és klasszifikálják.

Sajnálattal állapítjuk meg, hogy a MNSz törvénytervezete egy szóval sem emlékezik meg a decemberi értekezletünkön az EME javaslatára megalakítandónak elfogadott Romániai Magyar Múzeumok és Közkönyvtárak Szövetségéről, mert hiszen ez volna alkalmas magyar vonatkozásban annak a koncentráció és klasszifikáció elvnek a hordozására, melyet a 803. sz. törvény a fővárosi, illetve tartományi nemzeti múzeumokra ruház. E hiány miatt kénytelenek voltunk beérni egy ilyen negatív jellegű paragrafus törvénytervezetbe iktatásával.

Ad 9. §. (SzNM 10. §.) a jogi személyek ellenőrzését a Múzeumi Felügyelőrségre hagytuk teljesen, innen tehát kihagytuk a vonatkozó részt.

Egyébként tökéletesen átszövegeztük az egész paragrafust. Jónak láttuk némi indokolással kezdeni s a hatáskörébe sorolt intézményeket expressis-verbis kivonni a román Magyarál Superior al Muzeelor hatásköre alól.

Úgy véltük helyesebbnek, hogy a Főtanácsot a törvény azonnal létesítse, ne pedig „a művészetügyi és a nemzetnevelésügyi minisztérium közös intézkedése alapján” nevezze ki – kicsoda? Ez a megoldás szorosan összefügg a következő paragrafusban tett változtatásainkkal.

Ad 10. §. (SzNM 11. §.) A tagok számát túl soknak találtuk. Az EME javaslata szerinti 14 tag helyett (mert a titkárral együtt 14-ről van szó) 9-et javasoltunk. Ha azonban a titkárt nem számítanók tanácsagnak, akkor az így marad 8-ból még egyet elvenni javasolnánk, mégpedig olyan formában, hogy az Erdélyi Nemzeti Múzeum két tárának igazgató-órá maradjon tanácsag. Ehhez képest természetesen változtatni kellene a határozathozatalhoz szükséges szavazatok számát is.

A SzNM azon az állásponton van, amint azt kiküldöttjei a decemberi értekezleten is kifejtették, hogy legegészségesebb megoldásnak, sőt egyetlen he-



lyes megoldásnak azt tartaná, ha a magyar Főtanács tagjai éppen úgy jogszerinti tagok lennének, mint a román Főtanács tagjai is. Eméltettünk arra, hogy nemcsak a 803. számú 1946. évi törvény, hanem az 1932. évi múzeumi és könyvtári törvény is jogszerinti tagokból állította össze a múzeumok főtanácsát, azzal a különbséggel, hogy az 1932. évi törvény a jogszerinti tagok mellett egy kiküldött és egy választott tagot is ismer. Mi a választott tag helyébe tennők a SzNM régészeti osztályának igazgató-órét, aki ugyanis nem állami tisztviselő, az Erdélyi Nemzeti Múzeum illetékes őrei viszont egyúttal a BOLYAI Tudományegyetem tanárai lévén (amit a megfelelő pontban a törvénynek ki is kell kötnie), hivataluknál fogva alkalmasak arra, hogy az államot képviseljék. Kétes maradna az Erdélyi Nemzeti Múzeum főigazgatójának a helyzete.

Mindezt innen Sepsiszentgyörgyről végleges formába önteni nem tudtuk. Hangsúlyozzuk azonban, hogy mindenképpen ragaszkodunk ahhoz az eredeti javaslatunkhoz, hogy a magyar Főtanács tagjai jogszerinti tagok legyenek, így lévén legkönnyebben elkerülhető minden vita, akár a magyar tudományos körök között, akár a magyar tudományos körök és az állam között.

Hogy a SzNM részéről a régészeti tár vezetőjét javasoltuk tanácsagnak, annak természetesen semmiféle személyi vonatkozású oka nincs. Hisz javaslatunknak éppen az a lényege, hogy a személyes kérdések kiküszöböltessenek. Úgy gondoljuk azonban, hogy a SzNM régészeti osztálya az, amelynek egyrészt nemzetközi súlya is van, másrészt olyan gazdag kutatóterülettel rendelkezik, hogy az erdélyi magyar tudományosságnak mindég is kötelessége lesz gondoskodni arról, hogy ennek az osztálynak az élén megfelelő kvalifikációs szakember álljon.

Kihagytuk a Főtanácsból a művészetügyi minisztérium művészeti ügyosztályának igazgatóját, mint akinek helye a román Consiliul Superiorban van. Nem volna egészséges dolog, hogy minden különösebb határozmány nélkül egyazon személy mind a román Consiliulnak, mind a magyar Főtanácsnak egyszerre legyen jogszerinti tagja. Ahogyan az írás mondja, senki sem szolgálhat egyszerre két úrnak.

Nincs különösebb kifogásunk ellene, de helyesnek sem találtuk, hogy a múzeumi felügyelő egyzersmind a Főtanács tagja is.

Természetes, hogy a gyűjtési körök, mivel a Főtanácsban nincs mindeniknek képvisellete, a Főtanács tagjai között már a törvény szövegében elosztandók. Ezt a munkát innen Sepsiszentgyörgyről nem tudtuk elvégezni.

Ad 10. §. 5. bekezdéstől Több lényeges változtatást tettünk, melyek javarészt automatikusan

következnek az elvek fentebb taglalt különbözőségeiből, vagy pedig nem szorulnak magyarázatra.

Ad 12. §. (SzNM 13. §.) Függvényszerűen változó paragrafus.

Ad 13. §. (SzNM 14. §.) Meghagytuk, lásd azonban a 10. SzNM 11. §-hoz fűzött megjegyzést.

Ad 14. §. (SzNM 15. §.) Beiktattuk a „jövőben” szócskát, nem akarván esetleg szerzett jogot (szokásjogot) érinteni.

Ad 16. §. (SzNM 17. §.) A c) pontot kibővítettük, amit későbbi – tőlünk beiktatott – paragrafusok tetek szükségessége.

Kihagytuk az e) pontot, mert külön paragrafusban kívántunk gondoskodni a román és a magyar múzeumok, könyv- és levéltárok közötti együttműködés biztosításáról. Együttműködéshez ugyanis feltétlenül egynél több személy szükséges. A román és a magyar múzeumok, könyv- és levéltárok együttműködését a román Consiliul és a magyar Főtanács csak együttesen biztosíthatja.

Ad 16. §. (SzNM 18. §.) Ennek a paragrafusnak a szükségességét az előbbi pontban fejtettük ki.

Ad 17. §. (SzNM 19. §.) Eltűntettük a jogi személyiségek ellenőrzésére vonatkozó törvényre való pontos hivatkozást, mint fölöslegest.

Ad 18. §. (SzNM 20. §.) Némi jelentéktelen változtatásokat tettünk, ti. méltánytalannak találtuk azt, hogy a múzeumi segédfelügyelő, szakja miatt, míg a világ segédfelügyelő maradjon.

A Decret-lege magyar fordítása: törvényrendelet.

Ad 23. §. (SzNM 25. §.) Némi változtatást tettünk a szövegen, mert úgy véltük, hogy a Kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem múzeumtani, könyv- és levéltárosi tanfolyamát elvégzett hallgatók oklevelének a 803/946 sz. törvény semmiféle érvényt sem biztosít.

Ad 25. §. (SzNM 27. §.) Kihagytuk a „hasonló jellegű” jelzőt. Tisztán taktikai okokból. Ha be kell venni, mi is bevesszük.

Ad 25. §. (SzNM 28. §.) Erre és a következő három paragrafusra azért van szükség, nehogy a 803/946 sz. törvény, valamint főképpen az 1932. évi múzeumi és könyvtári törvény alapján létesítendő törvényhatósági múzeumi vagy könyvtári intézmények román jelleggel létesíthessenek a magyar anyanyelvű lakosság számára is.

Éppen a jan. 24-i MNSZ-i múzeumi értekezlet előtt néhány nappal írta a kolozsvári *Tribuna Nouă*, hogy „la Ministerul Artelor se lucrează la un proiect de lege care va da guvernului temeiul legal pentru a înființa 2000 de biblioteci populare”<sup>59</sup>. Ebből a létesítendő 2000 népkönyvtárból 200-250 bennünket magyarokat kellene, hogy illessen. Erre a készülő törvénytervezetre ezúton is felhívjuk a MNSZ Közművelődésügyi Bizottságának a



figyelmét. Lehetetlen állapot az, hogy az oly fontos 803. sz. törvényről éppen úgy, mint azelőtt nem sokkal a szerzői jog védelmére hozott törvényről<sup>60</sup> és más hasonló törvényekről, mi mindig csak létrejöttük után veszünk tudomást. A MNSz Közművelődésügyi Bizottsága hívja fel a központ figyelmét erre az említett népkönyvtárak létesítésére vonatkozó törvénytervezetre, és már e törvény kidolgozásában vegegyen részt a MNSz. Ettől függetlenül azonban a magyar múzeumi törvény kell, hogy megfelelő intézkedéseket tartalmazzon.

Ennek és a következő három paragrafusnak a megértéséhez át kell tanulmányozni az 1932. évi törvény 1. szakaszát, 2. szakaszát, 4. szakaszát, 19. szakaszát, valamint a 803. sz. törvény 11. és 12. szakaszát.

Szerettük volna, ha a törvényhatósági már létesített, de különösen ezután létesítendő magyar nemzetiségi intézményekkel ebben a mi törvényünkben egy külön fejezet foglalkozott volna. Tekintettel azonban arra, hogy a SzNM-nak a MNSz-i törvénytervezet áttanulmányozására csak egy heti idő állott rendelkezésére, ezt magunk nem bírtuk végrehajtani. Kívánatosnak található azonban, ha az EME jogügyi bizottsága és a MNSz központi jogügyi bizottsága a SzNM törvénytervezete 20–31. §-ainak figyelembevételével ezt a munkát elvégezné.

Egy pillanatig sem szabad megfeledkezni arról, hogy háromféle költségvetés van: állami, megyei, községi. A 803/946 sz. és az 1932. évi múzeumi és könyvtári törvények mindháromféle költségvetést illetően is tartalmaznak intézkedéseket. Erről tehát a mi törvényünkben sem szabad megfeledkezni.

Különös figyelmet kérünk a mi 31. §-unknak. Ezzel kapcsolatban megjegyezni kívánjuk, hogy e törvény elfogadtatása után azonnal szorgalmazni kell az egységes végrehajtási utasítás kibocsátását, amely országosan rendezzi mindezeket a kérdéseket az összes idevágó törvények érvényes rendelkezései alapján. Ennek a végrehajtási utasításnak a kidolgozásában a MNSz-nek is részt kell vennie.

Fel fog talán tűnni, hogy a magyar nemzetiség arányszámát illetően 30%-ról beszélünk. Ez az arányszám természetesen igazodik majd az annyit emlegetett új nemzetiségi törvényben elfogadott arányszámhoz. Egyébként a mi 28. §-unkban ettől az arányszámtól tulajdonképpen eltértünk.

Talán főlegesen különösebben hangoztatnunk, hogy ezekre az utolsó paragrafusokra a minden fenntartási alap nélkül szükkölködő SzNM-nak égető szüksége van. Nincs ugyanis Sepsiszentgyörgyön olyan főiskolai intézmény, amely lehetővé tenné, hogy a múzeum szükségletét ezeknek az intézményeknek megfelelő képzettségű szakemberei láthassák el. Meg vagyunk különben győződve arról, hogy az e para-

grafusokban foglaltaknak az Erdélyi Nemzeti Múzeum is, és más jellegű intézményeink is jó hasznát veszik.

A mi 29. §-unkat illetően talán fel fog tűnni, hogy csak múzeumokról beszél, és könyvtárakat hasonló vonatkozásban nem említi. Ennek oka az, hogy az 1932. évi múzeumi és könyvtári törvény 4. szakasza (második bekezdés) így szól: „Biblioteca populare ale societăților particulare de cultură pot face oficiul de bibliotecă publice...”<sup>61</sup>

SZABÉDI László

Ügyv. ig.-őr.

## 9.

SZABÉDI László NAGY Géának

Sepsiszentgyörgy, 1947. febr. 12.

Kedves barátom!

Remélem, hogy 90-1947 sz. alatt küldött leve-  
lünket megkaptad, s nagyon várom is a törvényter-  
vezetünkhöz, illetve az EME törvénytervezetén tett  
változtatásainkhoz fűzendő megjegyzéseidet.

Most tájékoztatásul küldöm másolatban azt az  
átíratot, melyet Szentgyörgy városa kapott a megyétől.  
Ebből az derül ki, hogy a művészetiügyi minisztérium  
már az új múzeumi törvényekre való hivatkozással  
készíti, illetve közigazgatási úton készítteti az egész  
ország területén található muzeális intézmények össze-  
írását. A jelentéseknek febr. 20-ig kell befutniuk. Körül-  
belül ez az az időpont, amelynek letelte után a szép-  
művészetiügyi minisztérium a 803. sz. törvény alapján  
kiküldi felügyelőit és ellenőreit a különböző magánjel-  
legű muzeális intézményekhez. Már most komoly gondot  
okoz nekem, hogy az egyes magyar jellegű múzeumok  
külön-külön milyen értelmű tárgyalásokat fognak  
ezekkel a felügyelőkkel és ellenőrökkel lefolytatni. Na-  
gyon félek tőle, hogy nem egységesen fognak az egyes  
múzeumok fellépni. Nincs is mire támaszkodniuk.

Mindezekből a következők, hogy a magyar  
múzeumok, könyv- és levéltárak szervezéséről szóló  
törvénynek mentől sürgősebben tető alá kell kerülnie.  
Sürgesd is Tőled telhetőleg.

Renkívvül sajnálom, hogy az éppen Tőletek fel-  
vetett múzeumi, könyv- és levéltári Szövetség ügye  
elaludt. Gondolom én, hogy a nehézséget itt elsősorban  
az jelenthette, hogy a TELEKI-tékának, a BATTHYA-  
NEUMnak, a székelyudvarhelyi néprajzi múzeumnak  
stb. egyik vagy másik egyház a tulajdonosa, és talán ők  
nem látják be még ennek a Szövetségnek sem a szük-  
ségességét. Pedig nagyon jó volna, ha közös kérdéseink-  
ben volna egy egyetlen szerv, amely mindannyiunkat  
egységes szempontok szerint képviselhetne.

Ezt a közlést tekintsd bizalmas, magánjellegű  
értesítésnek. Nem tartom lehetetlennek, hogy a kolozsi



megyfőnök az Erdélyi Nemzeti Múzeumról is ad vagy már adott jelentést a művészetiügyi minisztériumnak anélkül, hogy Nektak erről tudomásotok volna. Nálunk persze megkönnyíti a helyzetet, hogy az ig.-választmány alelnöke egyben az almegyfőnök is.

Hasonló bizalmas jelleggel egyidejűleg BALOGH Edgárt is értesítettem a dolgról.<sup>62</sup>

Szeretettel köszönt:

SZABÉDI László

## 10.

NAGY Géza SZABÉDI Lászlóhoz<sup>63</sup>

Kolozsvár, 1947. febr. 15.

Kedves Laci!

Örömmel vettük küldeményedet, bár időközben újabb kombináció is jelentkezett a magyar múzeumügy rendezésével kapcsolatosan, amint ezt a mellékelt körlevélből megállapíthatod. Szeretném, ha az újabb tervezet alapos átolvasása után táviratilag értesítenél: megfelelőbbnek tartanád-e ezt az elgondolást, mint a másikat, amelyet azonban nem tettünk félre. Az a tervünk, hogy mind a kettőt fenntartjuk, és a jövő hét szerdájára halasztott teljes bizottsági ülésen részletekbe menően megvitatjuk. Ezért volna szükségem a táviratodra, hogy a Te, illetőleg a SzNM álláspontját is ismerjük, s minden szempont figyelembevételével folytassuk tovább a munkát aszerint a tervezet szerint, amelyet a bizottság elfogad.

Ami a Te leveled és átdolgozásod érdemi részét illeti, a következőket írhatom:

1. Rendkívüli nehézséget jelent a Töltekek elválasztó közlekedési és postai távolság. Így az EME mint egyetlen erdélyi Múzeumfenntartó küzd a rendkívüli szétágazó hatalmas kérdés-tömkeleggel. Az emberek elfoglaltak, nehéz úgy összeegyeztetni a megbeszélések időpontját, hogy kellő számban s hosszasabban együtt lehessenek. Ez lassítja a munkát. Egyszóval a felelősség nagy, s a munkának állandó külső nehézségekkel kell küzdenie.

2. Az egyházak közül valóban csak kettőt kérdeztünk meg, de szempontjaik olyanok voltak, hogy azok megismerése után nem akartuk tovább feszegetni az egyházi gyűjtemények ügyét. Egymástól függetlenül jelentette ki VÁSÁRHELYI és MÁRTON püspök, hogy a 803. sz. törvény egyházi szempontból nem jelent semmi különöset, s ha a 803-as végrehajtása során az egyházak is szóba jönnek, ők bármilyen kísérletet elhárítanak azzal, hogy a 803. sz. törvény alá eső gyűjteményük nincs, kegszereik pedig használati tárgyak. Ugyanakkor viszont a legfőbb gonddal figyelik a két nagy magyar múzeum sorsát, és mindkettőnek minden lehető támogatást megadnak. Nemcsak a mi

bizottságunk, hanem a MNSz múzeumi értekezlete is tudomásul vette, hogy az egyházi gyűjtemények kérdését nem vertjük fel a tervezetünkben. Önkényesen nem léphetünk fel az egyháziakkal szemben, s ellenvéleményük ellenére nem vehetjük be az ő gyűjteményeiket is a törvénytervezetbe. Leveled hatása alatt azonban fel fogom keresni az unitárius püspököt is, hogy személyesen tisztázzam vele állásfoglalását.

3. A Magyar Főtanács összetételét illetően határozottan azon az állásponton vagyunk, hogy múzeumaink vezetőit EME vagy SzNM-i minőségükben ne szerepeltessük a Főtanácsban. Ezért választottuk a gyűjtési körök képviselői formáját, s majd ezen belül érvényesíthetjük a múzeumok érdekeit is. A magam részéről csak kegyes óhajnak látom a Te Egyeztető Bizottságodat. Nem hiszem ui. hogy ebben a történelmi korszakban ennyire kiteljesülhessen a nemzetiségi egyenjogúság.

4. Az állami stb. ezután létesítendő múzeumokról szóló szakaszaid szerencsésen egészítük ki az 1. sz. tervezetet, de éppen a 2. sz. tervezet felmerülése óta nagyon gondolkozóba estünk azon, hogy egy alapos és komoly nemzetiségi státútum hiányában meddig nyújtzkodhatunk.

5. Végül a Szövetség gondolatát azért ejtettük el az 1. sz. tervezetben, mert egyöntetű vélemény szerint a Szövetség még csak növeli a megoldandó és elfogadtatandó problémákat a tervezetben, s egy újabb adminisztrációs közeget iktat be. BUZA véleménye szerint ne erőszakoljuk a Magyar Főtanácsot, hanem inkább feküdjünk neki a Szövetség létrehozásának, s a magyar felügyelőség és a múzeumi tanfolyamok, valamint a költségvetés ügyének.

Így bonyolódik az ügy, merülnek el és fel szempontok, s ebben a folyamatban kell megragadnunk azt a lényegét, hogy múzeumaink különállását, nemzetiségi sajátos voltát elismertessük, s részükre minél világosabbá és egyszerűbbé tegyük az állammal való érintkezést, kerülve ugyanakkor azt, hogy esetleg a kormány és a parlament jóindulatával elért eredményeink ellenszenvet váltsanak ki a román múzeumok részéről, s végső fokon még mélyebbre ássák a román tömegek részéről annyira hangoztatott magyar–román szakadékok.

Végül mint aggasztó hírt említtem meg a szövetezettek ügyét, mely sok szempontból múzeumaink szempontjából is döntő fontosságú lehet. Biztos értesülésem szerint a MNSz végrehajtó bizottságában és parlamenti csoportjában KURKÓ álláspontjával ellentétben az a felfogás, hogy a magyar szövetezettek nem jelentenek magyar közvagyon, s egyedül helyes út, ha beolvadnak az INCOOP vezetése alatt megyei s jelenleg teljesen román vezetésű federálékba. A földreform,



visszaperlések, CASBI stb. után ez ígérkezik a legközelebbi végzetes fordulatnak fizikai és szellemi vagyonunk sorsában. Lehet, hogy Te nem látod aggasztónak, vagy talán el sem hiszed ezt a veszélyt, de szerintem ugyanilyen könnyűséggel mondható ki a múzeumok *anyagáról* is, hogy *néma anyagról* lévén szó, nem sajátos nemzetiségi vagyon, s felesleges külválásukért küzdeni. Mondanom sem kell, hogy KURKÓval szemben ki képviseli a magyar szövetségek önállóságát megszüntető álláspontot. Hangsúlyozom, hogy nem csak egyszerű vitáról van szó, hanem egy az utóbbi időben egyre erősödő álláspont kialakulásáról.

Távirati választ várva, szeretettel üdvözlő  
NAGY Géza

11.  
NAGY Géza SZABÉDI Lászlónak<sup>64</sup>  
Kolozsvár, 1947. febr. 15.

Kedves Laci!

Most utólag, éppen ma kaptam meg 12-én kelt bizalmas leveledet. Közlésedből megállapíthatom, hogy a Művészeti Minisztérium nem várja meg a törvény végrehajtási utasításának kiadását, hanem hozzálat a múzeumok számbavételéhez. Ez ugyan még nem jelenti azt, hogy azonnal következnek a további intézkedések. Meglehet, hogy az összegyűlt anyag, adatok alapján készítik el a végrehajtási utasítást. Mindenesetre megfontolozható és sürgető jelenség ez is.

Írod, sajnálod a Szövetség gondolatának elalvását. A mellékelt tervezet ennélfogva bizonyára kielégíti ezirányú óhajodat. Most már csak az lesz a kérdés, hogy ne tegyünk úgy, mint az anyalkának levelet író gyermek. Ne akarjunk mindent egy csapásra: Szövetséget, Főtanácsot, felügyelőséget, tanfolyamot, költségvetést, hanem ebből azt, ami a leglényegesebb. Nagyon várom 1. a táviratotat, 2. mihamarabbi véleményedet a BUZA javaslatával kapcsolatban.

Nézd, Laci, az egyházakat valóban jó lett volna bevonni az akcióba, de azt is mérlegelnünk kell, hogy az ő gyűjteményeiket, leszámítva az olyan kis gyűjteményeket, mint pl. az udvarhelyi, a mostani megyefőnöki rendelet sem érinti (a TELEKI és a BATTHYANEUM is könyvtár, vagy az utóbbi szinte kizárólag könyvtár). Minek vonjuk be azokat a gyűjteményeket is a harcba, amelyek nem forognak még szőnyegen a 803 sz. törvény szempontjából. Maradjunk keveset, de jól, s ha az egyházak is támogatnak abban, hogy nagy múzeumaink helyzete rendeződjék, ezzel olyan keret jön létre, amelyhez ők bármikor csatlakozhatnak, amikor ennek szükségét látjuk. Addig is kétségtelen, hogy tudományos és múzeumpolitikai

szempontból a legteljesebb szolidaritást vállalják velünk. Te nagyon jól tudod, hogy a MNSz helyzetén és erőviszonyain fordul meg, hogy sikerül tervezetünket törvényerőre emeltetnünk vagy sem, s ebben az egyházak legfeljebb csak a kockázatban osztoznának velünk, de ha pl. a DPB<sup>65</sup> bizottsága azt mondja ki, hogy felesleges múzeumi téren a „szeparatizmus” (igen elcsépeelt, de állandóan eredményesen használt érv a MNSz-gel szemben), akkor ezek a jelenleg nem érintett egyházi gyűjtemények is a mi sorsunkra jutnak.

Ne rágódj tehát tovább ezen a kérdésen, nagyon kérek, hanem erőddel fektüdj neki a rendelkezésekre bocsátott tervezet anyagának, és segíts kiformálni a végleges elgondolást és szöveget.

Igaz ragaszkodással ölel:  
NAGY Géza

12.  
**Az EME és a SzNM által elfogadott  
múzeumi törvény-kiegészítő tervezet  
(3. sz. törvénytervezet)**

**(Jegyzőkönyv-részlet, SzNM ügyv.-tanács,  
1947. márc. 10.:)**

SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelentést tesz az 1946. évi dec. hó 15-én Csíkszeredába tett kiszállásról, melyen a múzeum képviselőjében dr. GYÁRFÁS Albert alelnök és SZABÉDI László, valamint NAGY Imre alelnök és KOVÁCS Dénes ig.-választmányi tag jelentek meg. Az értekezlet a megyefőnök irodájában zajlott le...

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi.

3. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a múlt ülésen bejelentett múzeumközi értekezletet a MNSz közművelődésügyi bizottsága jan. hó 24-ére hívta össze, melyen hirtelen közbejött betegsége miatt nem vehetett részt, s utazáskorlátozások miatt az utolsó pillanatban más sem helyettesítette. Ennek az értekezletnek a jegyzőkönyvét a MNSz közművelődésügyi bizottsága számunkra febr. hó 13-án elküldte. Valamivel hamarabb, jan. 30-án küldte el az EME főtitkára az EME jogügyi bizottságának törvénytervezetét, melyet a jan. 24-i múzeumközi értekezlet általánosságban magáévá tett. Ez a törvénytervezet a 803. sz. törvényben létesített múzeumi főtanács mellé egy magyar múzeumi főtanácsot kíván létesíteni és így biztosítani a romániai magyar múzeumok, könyv- és levéltárak egységes irányítását és zavartalan munkáját. Ezt a törvénytervezetet a SzNM tudományos személyzete és jogászai áttanulmányozták, kibővítették, és helyenként változtatásokat tettek rajta. Az így keletkezett 2. sz. törvénytervezetet febr. hó 5-én küldtük vissza az EME főtitkárnak, valamint a MNSz közművelődésügyi bizottsága elnökének. Válaszképpen febr. hó 15-én az EME főtitkára értesítette múzeumunk



vezetőségét, hogy több körülményre való tekintettel a kolozsvári illetékes körök helyesebbnek látnák, ha a magyar múzeumügy gyökere rendezése helyett egyelőre beérnők a 803/1946 sz. törvény kiegészítésével. A kiegészítő szöveget is közölték velünk; ez egy 14 §-ból álló – a továbbiakban 3. számúnak nevezett – törvénytervezet. Erre vonatkozó véleményünket febr. hó 18-án postáztuk. Febr. 25-én BALOGH Edgár a MNSz közművelődésügyi bizottságának elnöke táviratilag kérte SZABÉDIt, hogy a végleges megállapodás céljából utazzék Kolozsvárra. Febr. 28-án BALOGH Edgár, dr. NAGY és SZABÉDI László, valamint dr. LÁSZLÓ Gyula régészprofesszor értekezletre ültek össze a MNSz központi székházában, és ezen az értekezleten mindnyájan a 3. számú törvénytervezet mellett foglaltak állást. A SzNM képviselője kijelentette, hogy a 3. sz. törvénytervezet mellett foglalt állást, nem annyira azért, mintha azt teljesen kielégítőnek tartaná, mint azért, mert egyszerűen könnyebben keresztülvihetőnek tekinti a két előbbi törvénytervezetnél, másrészt pedig – és főként – azért, mert ez a törvénytervezet nem zárja el az utat a romániai magyar múzeumügy teljes törvényes rendezése előtt. Ezután bemutatja a 3. sz. törvénytervezet szövegét az ügyv.-tanácsnak, mely törvénytervezetnek szövege a következő:

1. §. Az 1946. évi 803. számú törvényrendelet 24. §-ában felsorolt nyolc állandó vidéki felügyelőségen kívül Kolozsvár székhellyel külön magyar múzeumi felügyelőség állítatik fel. E felügyelőség illetékessége az EME gyűjteményeire, a sepsiszentgyörgyi SzNM-ra, továbbá azokra a magyar alapítású múzeumokra és gyűjteményekre és magyar nemzetiségű egyesület tulajdonában álló gyűjteményekre terjed ki, amelyek a következő rendelkezéseknek megfelelően a romániai magyar múzeumok szövetségének tagjai. Hatásköre a vidéki állandó felügyelőségek hatáskörével azonos. A magyar múzeumi felügyelőség személyzetét a RMMSz-nek javaslata alapján a Művészetiügyi Minisztérium nevezi ki.

2. §. A Romániai Magyar Múzeumok Szövetségébe tartozó múzeumok és gyűjtemények egy különleges jellegű regionális múzeumot alkotnak. A 803. számú rendelet törvény 9. §-ában a kerületi nemzeti múzeumok hatáskörét a Romániai Magyar Múzeumok Szövetsége tölti be.

3. §. A RMMSz-nek az EME és a SzNM tulajdonát képező gyűjtemények e rendelet törvényben fogva tagjai. Más magyar alapítású múzeumok és magyar nemzetiségű román állampolgárok tulajdonát képező gyűjtemények a velük rendelkező jogszertű nyilatkozata alapján lesznek a Szövetség tagjaivá.

4. §. A RMMSz jogi személy. Szervezetét az EME és a SzNM ig.-választmányai által közös egyetértéssel megállapított és a Művészetiügyi Minisztérium

által jóváhagyott Alapszabályok<sup>66</sup> határozzák meg. Ezen alapszabályok módosítására nézve magának az Alapszabályoknak idevonatkozó rendelkezései irányadók.

5. §. A magyar múzeumi felügyelőség hatásköre a RMMSz kötelekeibe tartozó gyűjtemények teljes anyagára kiterjed.

6. §. A magyar múzeumi felügyelőségen a Művészetiügyi Minisztérium költségvetésének terhére megfelelő állások szerveződnek. Ezekre az állásokra csak a törvény szabta képesítéssel rendelkező magyar nemzetiségű egyének nevezhetők ki.

7. §. A Múzeumi Főtanács üléseire, mikor annak napirendjén a RMMSz kötelekeibe tartozó múzeumokat és gyűjteményeket is érintő kérdések is szerepelnek, a RMMSz elnöke, illetőleg annak helyettese is meghívandó a 803. számú rendelet törvény 23. §-a (2) bekezdésében foglaltak törvényes következményeinek fenntartásával.

8. §. A RMMSz kötelekeibe tartozó múzeumok és gyűjtemények támogatására az állami költségvetésbe megfelelő összeg veendő fel.

9. §. Az ország területén működő magyar múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak magyar nemzetiségű tudományos személyzetének előkészítése céljából a nemzetnevelésügyi minisztérium a művészetiügyi minisztériummal egyetértésben a Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Bölcsészeti és Természettudományi Karának keretében állandó két éves múzeumtani, könyv- és levéltári tanfolyamot szervez.

10. §. A Kolozsvári Bolyai Tudományegyetemnek ez a tanfolyama két szakcsoportra oszlik:

I. Muzeológia,

a. régészeti, művészettörténeti, néprajzi,  
b. természettudományi.

II. Könyv- és levéltárosi szakra.

11. §. A Tanfolyam szabályzatát a 803/1946 sz. rendelet törvény szellemében a két kar együttesen állapítja meg, és az Egyetemi Tanács útján jóváhagyás végett felterjeszti a nemzetnevelésügyi és művészetiügyi minisztériumhoz.

12. §. A Tanfolyam költségvetését a nemzetnevelésügyi és művészetiügyi minisztérium biztosítja.

13. §. A Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem múzeumtani és könyv- és levéltárosi tanfolyamát elvégzett hallgatók oklevele a 803/1946 sz. rendelet törvényben biztosított érvénnyel bír.

14. §. A jelen törvénnyel ellentétben álló minden törvény és intézkedés hatályát veszti.

SZABÉDI László kéri a törvénytervezet változtatás nélkül való elfogadását.

Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy a törvénytervezet 8. §-át változtassák meg olyanformán, hogy az állami támogatás elfogadása a SzNM-ra ne



legyen kötelező. Javaslatát az ügyv.-tanács magáévá tette, és a 8. §-t a következőképpen fogalmazta át: *A RMMSz kötelékéibe tartozó múzeumok és gyűjtemények támogatására az állami költségvetésbe megjelenő összeg veendő fel, în cazul dacă muzeul respectiv solicită vreo subvenție de la Uniunea Muzeelor Maghiare din România.*<sup>67</sup>

Határozatképpen pedig kimondja, hogy a SzNM ügyv.-tanácsa az EME jogügyi bizottságától készített 3. sz. törvénytervezetet az imént említett félmondat beiktatásával egyhangúlag teljes egészében magáévá teszi, tekintettel arra, hogy ez a törvénytervezet nem zárja el az útját a romániai magyar múzeumügy későbbi kielégítő teljes törvényes rendezésének.

A törvénytervezet szövegén kívül ismerteti SZABÉDI azt a kísérőlevél-tervezetet is, mellyel a művészetiügyi minisztérium fogná a parlamenttől megszavazott törvényt az uralkodónak szentesítés végett előterjeszteni.

Ügyv.-tanács a kísérőlevél-tervezet szövegét tudomásul veszi.

### 13.

SZABÉDI László NAGY Gézának  
Sepsiszentgyörgy, 1947. márc. 11.

Kedves Géza!

A törvénytervezetet illetőleg utalok az itt küldött hivatalos levélre. A módosító félmondat beiktatását olyan határozottsággal kívánta az ügyv.-tanács minden tagja, hogy végül én magam is magamévá tettem, a határozat tehát egyhangú. Ahogy én megítélem, semmi nehézséget sem jelent a törvénytervezet szempontjából, hiszen az eredeti szöveg is „megfelelő” támogatásról beszél.

Sokkal keservesebb pontja a volt tegnapi üggy. tanács ülés napirendjének a közoktatásügyi minisztérium 3035/947 sz. átirata, melyben egy olvashatatlan aláírású direktor<sup>68</sup> közli velünk, hogy Gh. ROTARU úr kinevezése érvényben marad. Tájékoztatásul mellékelem a levél másolatát. Az ügynek elintézésébe nem akarunk belenyugodni, további lépéseket teszünk a MNSz-en keresztül, s még ma írok BALOGH Edgárnak, akinél ilyenformán az ügyre vonatkozólag részletesebb tájékozódást szervezhetünk Magadnak.

Egyben kérlek, hogy a félmondatnyi módosítást dolgában Te adj részletesebb tájékoztatást BALOGH Edgárnak.

Nagyon kérlek, Géza, hogy amennyiben idő enged, időnként tájékoztass az Erdélyi Nemzeti Múzeum tárainak sorsáról, mert erős az aggodalmam,

hogy a Kolozsvárt megindultaknak előbb-utóbb Sepsiszentgyörgyön is folytatása lesz.

Szeretettel köszönt:  
SZABÉDI László

### 14.

SZABÉDI László BALOGH Edgárnak  
Sepsiszentgyörgy, 1947. jún. 4. (részlet)

„...mellékelten küldöm egyébként a művészetiügyi minisztérium egy leiratának mását is, tájékoztatásul. Elküldöttem TAVASZYNak is, hogy tudjanak róla. Három figyelemreméltó dolgot észleltem benne:

1. A múzeumi főtanács foglalkozik az erdélyi gyűjtemények ügyével. Mondanom sem kell, hogy az „erdélyi” eufémizmus a „magyar” helyett. Ti, a magyar múzeumi intézményeket a múzeumi főtanácsban csak a kolozsvári Régészeti és Képzőművészeti Nemzeti Múzeum igazgatója képviseli, és hát persze csak egy neotranszilvanista ideológia alapján képviselheti.

2. Tehát: foglalkoznak velünk anélkül, hogy képviselőnk volna illetékes helyen.

3. Nemesek, hogy nélkülünk foglalkoznak velünk, hanem illetéktelenekkel, legalábbis esetleg illetéktelenekkel vizsgálatnak bennünket.

Íme, miért sürgettem én, de hiába, a múzeumi törvény-pótlás keresztülhajtását. E pillanatban nem látom egész világosan, hogy milyen lehetőségei vannak most a magyar parlamenti csoportnak.”

## Jegyzet

1. L. jelen kötet, **A SzNM vezetőségi jegyzőkönyvei, 1945–1955**, 1945 szept. 8-i gyűlés.

2. *Népi Egység*, 1945. nov. 25.

3. **A SzNM új vezetősége közvetlen kapcsolatot teremt a széles tömegekkel**. *Népi Egység*, 1946. febr. 26.

4. SZABÉDI jelentése a zabolai MIKES-kastélyból származó képek elviteléről. L. mint 1. jegyzet, 1946. febr. 25-i jegyzőkönyv.

5. VINCZE Gábor szíves közlése. A korszakot bemutató további háttéradatokat is l. elsősorban VINCZE Gábor, **A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája, 1944–1953**. Budapest–Szeged, 1994, továbbá Uő., **Illúziók és csalódások**. Státus Könyvkiadó, Csíkszereda, 1999.

6. ETI 1946. január 16-án a SzNM Igazgatóságának. Kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem Erdélyi Tudományos Intézete, i.sz. 4/1946. CSÖGÖR mint rektor és az Intézet (Tanácsának) elnöke írja alá. (Az ETI-nek igazgatói voltak, elnöke a TELEKI Pál Tudományos Intézetnek volt, mint intézetszervező, ahová korábban tartozott.)

7. SzNM válaszelevele a Kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem Erdélyi Tudományos Intézetének. Sepsiszentgyörgy, valamint ÁRVAY József megbízólevele az ETI-hez, a SzNM-től, 1946. febr. 19. A felkérés persze ezúttal is inkább csak szándéknyilatkozat – a magyar mezőgazdasági főiskolát pl. épülete elvételével már 1945-ben felszámolták.

8. KÁNTOR Lajos: **Erdélyi sorskerék. SZABÉDI László és a történelem**. BALASSI Kiadó, Bp. 1999.

9. Nagybatyám, KOVÁCS László személyes közlése (T. Z.).





10. SZABÉDI jelentése a múzeumi törvényről. L. mint 1. jegyzet, 1946. dec. 11-i jegyzőkönyv.

11. Igazából annak helyzete is elég sajátos, ti. van jogi személy képviselője, az EME, de a múzeum valójában nem létezik önálló intézményként, csak a kolozsvári Egyetemi Könyvtárral szíamí iker Könyv- és Levéltárként, illetve a tudományegyetem egyes karainak, valamint az ottani egyetemi intézetek használatába adott egyéb tárak csoportjaként. Jogigényt rá fenntarthat az EME, de sorsa tkp. a magyar egyetem sorsához kötődik.

12. Az 1932-es törvényt NAGY Géza biztosítja (Lege ptr. Organizarea bibliotecilor și muzeelor publice comunale), a 11/1944-es törvényt a SzNM (Decret-Lege Nr. 11 al Min. Justiției/13 Ian. 1944; C. MARINESCU igazságügyminiszter jelentésével ennek alkalmazási problémáiról ANTONESCU marsallnak, 182.020/1943 Dec. 17.).

13. MNSZ 10.798/1946. A Bizottság maga is csak 1946. szept. 6-án alakult meg.

14. NAGY Géza az 1945. novemberi, ún. marosvásárhelyi kiáltványuk miatt, amely lényegében Észak-Erdély Romániához való visszacsatolása mellett foglalt állást, kilépett a MNSZ-ből. 1945. decemberben tagja volt annak a csoportnak, amely memorandumban fejti ki, hogy a marosvásárhelyi vélemény csak magyar kommunistaé, a MNSZ pedig nem képviseli a romániai magyarság egészét, majd az 1946. jan. 28-i szétvert kolozsvári gyűlésen is többek között ő támadja KURKÓT a kommunistáktól való túlzott függésért.

15. MNSZ Eln. Levél 39/1946, 1946. nov. 28.

16. MNSZ 11.206/1946 és 11.103/1946; címzettek: EME, SzNM és BÓNIS György egyetemi tanár a központi jogügyi bizottság albizottságaként.

17. K. KOVÁCS István dec. 19-i (22-én elküldött) válasza csak érdembeli. A kézdívsárhelyi múzeum a városi, bejegyzett jogi személy kaszinóé, a felügyeletet utóbbi múzeumi bizottsága gyakorolta. A volt árvalházi kiállított anyag részben az állami népiskola 2 szobájába került, a kitémőtt állapot egy része a róm. kat. főgimnáziumba, a berendezés egy része a minorita rendház folyosójára, MÍENES Jenő 1942 utáni gyűjtése saját ügyvédi irodájába. A Kaszinó lebénult, mert a Szakszervezetek elfoglalták a helyiségét. Nem hiszi, hogy az új törvény az ilyen kis gyűjteményeket is meg akarná rendszabályozni, de mindenesetre ők is védelmet kérnek, különösen, hogy most már kb. a Kaszinó sem zárkózna el attól, hogy múzeuma a SzNM keretében, vezetésével, támogatásával és vezetésével éljen tovább. SZABÉDI 1947. jan. 8-án köszöni a választ. Nem derült ki ugyan belőle, ki most a bizottság, műkődik-e, átadhatni is ki adhatna át bármit. Addig is, képviselteni akarja-e magát fenntartóként a Kaszinó, vagy megbízta a SzNM kiküldöttjét ezzel is, kérdi. KOVÁCS Dénesnek egy későbbi rákérdezésre küldött válasza maradt fenn: 1947. márc. 18-án jelzi: „A gimnázium gyűjteményén kívül más gyűjtemény most jelenleg nincs. (...) A püspökségem felvettem a kapcsolatot, de húzzák az időt, egyes választ nem adnak.”

18. A két tervezet között jelentős a szemléletbeli különbség. Sepsiszentgyörgy azért akar párhuzamos Főfelügyelőséget, hogy a 803-as törvényhez illeszkedve orvosolhassanak. Kolozsvár most is inkább szupremációjában gondolkodik, a magyar Főfelügyelőség, ill. Felügyelőség 1. tervezetbeli szervezete a gyakorlatban azt jelentené, hogy alávetnének a működő, jelentős múzeum SzNM-ot egy fantomintézmény vezetőinek (ismételjük, az Erdélyi Nemzeti Múzeum csak igényében intézmény múzeumként, ti. a Tudományegyetem tárainak hálozata de facto), másrészt a szövegezés ugyanolyan kultúrfőlny-gőgöt enged kiolvasni magából a román múzeumi szakma irányába, amilyent ROSKA annak idején Vasile PÁRVANnal szemben engedett meg magának, és amely ellenében a román tudós hidegen megszéd választában épp LÁSZLÓ Ferenc SzNM-igazgató-ór közösségéhez hű, tartásos, ugyanakkor a románokkal szembeni szakmai és politikai józanságát méltányolta (tegyük hozzá, pl. HEREPÉL, a tárgyalási időszoakat megelőzően SzNM-igazgató még a „magyar világban” sem tévesztette szem elől, hogy az egyetlen működő múzeumi intézmény SzNM-vel és egy bármilyen gazdag, de tkp. egyetemi társoport ENM-mal szemben csupán csak Erdélyben is ott van Nagyszében, Déva, Gyulafehérvár nem-magyar múzeumsoportja). SZABÉDIéknál a párhuzamos, egyenlő rangú hatóság igénylése inkább a

szubszidiaritás-igény irányából érthető: módosításait is különböző szintű, méltányosan igényelhető területi kulturális autonómiák irányába teszik meg.

19. Febr. 17-én kapják meg, 18-án meg is válaszólják

20. ROTARU lecsérését egy magyar felügyelőre már 1946. jún. 30-án kéri. VOITEC szociáldemokrata miniszter 1947. áprilisi ígérétének megfelelően (akkor GYÁRFÁS Albert járt el Bukarestben, és a MNSZ illetékes tényezőivel folytatott megbeszélés után SZABÓ Albert szociáldemokrata képviselő és FELSZEGHY Ödön nemzetnevelésügyi vezetőikar vitte be VOITEC-hez, jelentik ápr. 30-án), 1948. febr. 11-én a nemzetnevelési minisztérium ROTARU-t végül BECSEY Pálra cseréli. Azon már nem lehet nem elmosolyodni, hogy 1949. októberben, az államosítás után a helyi elvtársak ellen SZÉKELY épp a 803-as törvényvel védekezhet.

21. Ha parlament elé került volna is, egybevetésként: az ún. 1. sz. tervezet elfogadásának napján, 1947. jan. 24-én, valószínűleg ugyanannak a gyűlésnek a keretében Kolozsváron, a MNSZ székházában az erdélyi és bán-sági (?) múzeumok vezetői (?) megalakítják az Országos Magyar Műemlékvédő Bizottságot, írja VINCZE Gábor idézett kronológiája. Máj. 10–11-én ENTZ Géza azt jelenti be a Közművelődési Bizottságban, hogy a Művészeti Minisztérium elismerte ezt a testületet. Valóban, ezután SZABÉDI is felkéri tagnak, de ő elhárítja BALOGH Edgárnak jún. 4-én írt levelében, és SZÉKELY Zoltánt ajánlja maga helyett. A testület azonban tevékenység nélkül hal el a visszaemlékezések szerint.

22. Vö.: A Szövetséges Hatalmakkal való békeszerződés román aláírása 1947. febr. 10-i (aug. 23-én fogja ratifikálni a parlament). Febr. 11-én a MNSZ csatlakozik a Demokratikus Pártok Blokkjához (ez 1946. máj. 17. óta megvan). Ápr. 24.: a fél éve EME-ig-választmányi tag VENCZEL József és PÁSZTAI Géza stb. letartóztatás; máj. 22.: LUCIA László hírhedt fellépése az „elvtelen magyar egység” ellen; jún. 14.: a MNSZ beismeri, hogy nem tudja politikailag megvédeni a magyar szövetkezeti központokat.

23. Az 1946. nov. 8-i EME-közgyűlésen TAVASZY elnök, NAGY Géza főtitkár lesz. új ig.-választmányi tag GAÁL Gábor, KURKÓ Gyárfás, de KÓS Károly, VENCZEL József stb. is.

24. A nov. 19-i: családokkal terhes parlamenti választás, viszont a a parlamenti képviselők csaknem tizede magyar lesz.

25. A MNSZ (Romániai Magyar Népi Szövetség) vezető szerve.

26. Művészeti és múzeumi szempontból.

27. Román irányítású, kommunista típusú „szövetkezet-szövetség”.

28. SzNM-ügy-tanács 1946. dec. 11-i ülésének jegyzőkönyve (I. jelen kötet. **A SzNM vezetőségi jegyzőkönyvei, 1945–1955.** az itt közölt jelentés kivételével). Ügyv.-tanács (benne a már említett sepsiszentgyörgyiekén kívül a múzeumi titkár FADGYAS Anna és a két alelnök: GYÁRFÁS Albert háromszéki al megyefőnök és a zsigódi festő NAGY Imre) a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi, és megbízta SZABÉDI László ügy. ig.-őrt, hogy a további tárgyalásokon is képviselje a múzeumot.

29. A román *national* szó 'országos' jelentésű egyben (ti. politikai nemzeti). Vagyis Országos (rangú) Múzeumokról van szó.

30. Ez megvolt a SzNM könyvtárában, de ezek szerint nem találták.

31. KOVÁCS Dénes SzNM ig.-választmányi tag. Muzeális jellegű javakon, a válaszból is kitűnik, kifejezetten múzeumi jellegű gyűjteményeket értettek, elsősorban a csiksomlyóit – ezért volt megkerülhetetlen MÁRTON Áron, bár SZABÉDI amúgyis be szeretne vonni az ügybe a magyar egyházakat. Azok azonban ekkor már bizalmatlanok voltak bármely MNSZ irányából jövő kezdeményezést illetően.

32. A két névsor komoly szakmai háttérrel világít meg. A jogászok közül persze kérdés, ki vett még részt ténylegesen a tervezet formába öntésében. Akiket említi a levelezés: BUZA az 1945. decemberi, a MNSZ marosvásárhelyi kiáltványát ellenőrizni kívánó memorandum összeállítója, BÓNIST pedig már 1947 nyarán letartóztatják, és kiutasítják Romániából.

33. Említettük, KURKÓ a nemzetiégi státutumot dec. 5-én, majd 12-én nyújtja be, illetve kérdez rá, minden válasz nélkül.

34. Az EME tervezetéhez képest a SzNM által eszközölt törléseket jegyzetben jelezzük, míg a betoldásokat *verzalissal* emeljük ki. A módosítások indoklását, ugyancsak mellékeltem, l. [8].



35. Törölve az utána következő: ...*magyar hivatalos nyelvű*...
36. Törölve az utána következő: ...*magyar nyelvű*...
37. Az EME tervezetében: ...*letétei*...
38. Az EME tervezetében: ...*helyiségükben*...
39. Az EME tervezetének következő paragrafusát törölték: 5.a. §. *A jelen törvény hatálya alá tartozó magyar múzeumi intézmények hivatalos nyelve mind tudományos, mind a belső ügyvitel szempontjából, magyar.*
40. Törölve az utána következő: ...*múzeális és művészeti szempontból közvetlenül az illetékes minisztériumok alább előírt felügyelet alatt állanak és...*  
A felügyelet szót a margón megkérdőjelezték, talán a felügyelete elírása.
41. (Román) Múzeumok Főtanácsa.
42. Az EME tervezetében még ez áll a helyén:  
9. §. *Az ország területén fennálló vagy létesítendő magyar nemzetiségi múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak, múzeális, művészeti, könyvtári, levéltári, az állami felügyelet és a jogi személyek ellenőrzése szempontjából a művészeti és nemzetnevelésügyi minisztérium közös intézkedése alapján kinevezendő Magyar Múzeumi, Könyv- és Levéltári Főtanácsának (a továbbiakban: Főtanács) ellenőrzése alatt állanak, még akkor is, ha az állami ellenőrzés szempontjából nem vagy nemcsak ezek alá a minisztériumok alá tartoznak.*
10. §. *A Főtanácsot a következő, törvénnyel kinevezett személyek alkotják:*  
a) *A jelen törvény hatálya alá eső romániai magyar múzeumok, könyv- és levéltárak a jelen törvény 3. §-ában felsorolt gyűjteménycsoportjainak (kategóriáinak) egy-egy magyar nemzetiségű múzeumi, könyv- és levéltári szakembere (összesen kilenc).*  
b) *A művészeti minisztérium művészeti ügyosztályának igazgatója és a művészeti minisztérium magyar művészeti felügyelője.*  
c) *A művészeti minisztérium által a nemzetnevelésügyi minisztériummal egyetértésben kinevezett magyar nemzetiségű múzeumi (egyben könyv- és levéltári) felügyelő.*
- A Főtanács tagjait a művészeti és a nemzetnevelésügyi minisztérium a Kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem Tanácsa és az önálló jogi személyiséggel rendelkező magyar múzeumi intézmények együttes javaslatára hasonló módon, jelleggel, időtartamra és díjazással.  
A Főtanács elnökét és alelnökét a Főtanács tagjai közül a Főtanács javaslatára a művészeti minisztérium nevezi ki.  
Az elnök és az alelnök személyére vonatkozó javaslatát a Főtanács úgy teszi meg, hogy ha az elnök a régészeti, művészeti, néprajzi, könyv- és levéltáros tanácsok sorából kerül ki, akkor az alelnök a természettudományi tanácsok sorából kell, hogy kikerüljön, és viszont.  
A Főtanács tagjaival kinevezett személyek a művészeti, valamint a nemzetnevelésügyi minisztérium részéről a jelen törvény végrehajtási utasításában foglalt intézkedés értelmében költségvetésileg biztosított havi tiszteletdíjban és útiköltség megtérítésben részesülnek.  
A Főtanács titkárát a Főtanács javaslatára a művészeti minisztérium nevezi ki.  
A Főtanácsnak jogában áll üléseire szükség szerint kivülről szakembereket tanácskozással meghívni.
43. Az EME tervezetében hét, ill. öt helyett még öt, ill. négy.
44. Az EME tervezetében: a tanácsadó és véleményező hatáskört tölti be.
45. Az EME tervezetének következő alpontját törölték: e) *biztosítja a román és a magyar múzeumok, könyv- és levéltárak közötti együttműködést. Comisia Monumentelor Istorice: Történelmi Emlékek Bizottsága.*
46. Az EME tervezetében ehelyett még: ...*az ... évi ... sz. törvény értelmében*...
47. Az EME tervezetében még kihangsúlyozó ...*mégpedig*... következik.
48. Az EME tervezetében ehelyett még: ...*a segédfelügyelőt*...
49. Az EME tervezetében ehelyett még: ...*rendelet*törvényben...
50. Az EME tervezetében ehelyett még: ...*biztosított*...
51. Törölve az utána következő: ...*hasonló jellegű*...
52. „A már létező magán- vagy alapítványi múzeumok elláthatnak megyei múzeum szerepet, anélkül, hogy elveszítenék autonómiájukat, és anélkül, hogy lemondva céljaikról egy megyei múzeum céljaira állnának át.”

53. „akkor is, ha ezek a nyilvános gyűjtemények szerepük révén az illető tulajdonos tulajdonában vannak”
54. „egyházi vagy világi régi román művészeti tárgyak, valamint azok is a templomokban, kolostorokban, templomi gyűjteményekben és kincstárakban található kegyeszek közül, amelyek ilyenek osztályoz a jelen törvény által létrehozott Múzeumok főtanácsa”
55. „kéziratok és nyomtatványok, minden pénzérem, szentképek és minden templomi tárgy és dísz, festők és falfestők képei, valamint bármely olyan művészi tárgy és emlék, amely a történeti és művészeti élet fejlődésével kapcsolatos.”
56. „egyetlen múzeumi tárgyat sem lehet kivinni az országból az Állam engedélye nélkül, ha pedig eladó, akkor az Állam fenntartja magának az elővásárlási jogot”
57. „művészi és múzeális szempontból”
58. „a gyűjteményeknek a természetük és céluk szerint való összpontosítása és csoportosítása a fővárosi és vidéki országos jellegű múzeumokba”
59. „a Művészeti Minisztériumban egy olyan törvénytervezeten dolgoznak, amely törvényes alapot fog biztosítani a kormányknak 2000 népkönyvtár létesítésére”
60. Csak a román nyelvű írásművek szerzői jogvédelmet biztosítottak.
61. „A magánjellegű művelődési társaságok könyvtárai elláthatnak közkönyvtár szerepet”.
62. Ugyanaznap, nagyrészt szó szerint egyező levél. SZABÉDI a parlamenti csoport megmozgatását kéri, és BALOGHnak is jelzi, párhuzamosan NAGY Gézának is írt. BALOGHnak viszont nem ír az egyházakról.
63. EME-elnökségi fejlécc. Tintával ráírva: Magánlevél! Végén megjegyzés: Csatolva 1 körlevél másolat, 1 Törvénytervezet.
64. A febr. 15-i levél folytatása, ugyanazon a papíron.
65. Demokrata Pártok Blokkja, a baloldali pártoké, amelybe aztán a MNSz is belép.
66. Az iratok közötti vonatkozó piszkokat: *Romániai Magyar Múzeum-szövetség (Asociația Muzeelor Maghiare din România) alapszabályának* tervezete; alkotják EME, Erdélyi Ref. Egyház mint a TELEKI-Téka Alapítvány képviselője (?), SzNM alapítók, ill. a választmány által felvettek. Célja, hogy a tagegyesületek erkölcsi, társadalmi, tudományos és anyagi érdekeit szabad és független társulás útján, amit egyenként nem tudnának elérni, megvédje és fejlessze, méltó szerepet biztosítson a demokratikus keretek között úgy belföldi, valamint külföldi viszonylatban is, és együttműködést teremtsen úgy a román múzeumokkal, azoknak szerveivel, valamint a magyarországi múzeumokkal, illetve azok hasonló érdekképviselőivel. A tagegyesületek ügyvezető igazgatójuk vagy meghatalmazott más tagegyesület képviseli. A gépiraton az alapítókhoz az EME nevét és a TELEKI-tékára vonatkozókat kipontozott helyre ugyanazzal a kézírással töltötték ki (nem SZABÉDI és nem NAGY Gézáé). A Székely Nemzeti Múzeum neve be volt gépelve, a kolozsvári intézménynevet később döntéssel el, hogy EME-ként szerepeljen, mert csak az *Erdélyi szócscsa* van géppel beírva (ezt kiegészíthették volna Erdélyi *Nemzeti Múzeumra* is). A TELEKI-téka képviselőjének megjelenése az alapítók között ellentmondani látszik NAGY Géza 1947. febr. 15-i levelének. Lehet, csak remélt csatlakozásukat a nevet kitöltő.
67. Abban az esetben, ha az illető múzeum valamilyen szubvenciót igényel a RMMSz-től.
68. Igazgató. Beszúrva fölé kézírással utólag: C MIHOC.

## Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnénk megköszönni ÁDÁM Hajnal és SZABÓ Krisztina segítségét.

(A családnak majuszkulás kiemelését kötet-szerkesztési szempontok indokolták. **A szerk.**)



**László SZABÉDI și cauza  
rețelei muzeale maghiare  
autonome din România  
(1946–1947)**

(Rezumat)

Poetul, redactorul, ulterior profesorul universitar László SZABÉDI (1907–1959) face parte din gruparea „scriitorilor poporani” maghiari din Transilvania, intrând mai târziu în partidul comunist. După desființarea universității maghiare din Cluj se sinucide devenind figura emblematică din această perioadă a comunității maghiare din România. Ajunge director al Muzeului Național Secuiesc din Sf. Gheorghe trimis de Alianța Populară Maghiară, singura formațiune maghiară de atunci, de stânga, care are oarecare influență politică în țară executând de fapt politica partidului comunist. Conduce muzeul între 1945 și 1947, redactând timp de un an ziarul regional *Népi Egység* al APM în paralel. În această perioadă relațiile dintre muzeu și cercurile științifice maghiare de la Cluj sunt foarte bune. Inițiativa cea mai importantă a lui SZABÉDI din Sf. Gheorghe, vizând asigurarea autonomiei muzeelor maghiare din Transilvania, este posibilă datorită celor menționate. După semnarea tratatelor de pace de la Paris de către România și Ungaria cu Puterile Aliate însă (febr. 1947) proiectul de lege elaborat împreună de către specialiștii Muzeului Național Secuiesc și ai Uniunii Muzeul Ardelean din Cluj devine nedorit din punct de vedere politic. În aprilie puterea comunistă își arată adevărata față, încep arestările în masă, iar din vară APN încetează și ea să mai asigure măcar în parte interese ale comunității maghiare. Colecții publice maghiare rămân autonome păstrându-și caracterul numai acolo unde acest lucru rămâne posibil prin reformele administrativ-teritoriale începute în sept. 1950 (unități administrative cu populație majoritară maghiară).

**László SZABÉDI and the Cause  
of the Hungarian Autonomous  
Museum Network  
from Romania (1946–1947)**

(Abstract)

László SZABÉDI, the poet, the editor and the university professor (1907–1959) is one of the Hungarian „people’s writers” of Transylvania who later joins the Communist party. After the suppression of the Hungarian University of Kolozsvár (Cluj) he commits suicide, becoming thus the emblematic figure of the Hungarian community from Romania of this period. He becomes head of the Székely National Museum of Sepsiszentgyörgy (Sf. Gheorghe), sent by the Hungarian Popular Union, the only Hungarian leftist formation of that time that has some political influence in the country executing in fact the policy of the Communist party. He directs the Museum between 1945–1947, editing for a year the regional newspaper of the HPU, *Népi Egység* (‘Popular Unity’), as well. In this period the relationship between the museum and the Hungarian scientific circles of Kolozsvár are very good. SZABÉDI’s most important initiative, the guarantee of the autonomy for the Hungarian museums from Romania, is possible considering the above mentioned. After Romania and Hungary have signed the peace-treaty of Paris with the Allied Forces in February 1947, the draft bill drawn up together by the specialists of the Székely National Museum and the Museum Union of Transylvania from Kolozsvár becomes undesirable from political point of view. In April the communist power begins the arresting, and from summer the HPU stops assuring at least a part of the interests of the Hungarian community. The Hungarian public collections remain autonomous, keeping their character only where this thing is possible, through the new administrative-territorial organizations started in September 1950.



